

CREAREA UNOR PUNȚI DE LEGĂTURĂ

Sprijinirea bunăstării, educației,
dezvoltării și integrării copiilor
refugiați și migranți în Grecia

INTERNATIONAL
STEP by STEP
ASSOCIATION

Crearea unor punți de legătură – Reducerea decalajelor

Sprijinirea bunăstării, educației, dezvoltării și integrării
copiilor refugiați și migranți în Grecia

*Ghid pentru educatorii
care lucrează în tabere de refugiați*

refugees
trauma
initiative

Editori: Zorica Trikić | Manager de program senior | ISSA | Regatul Țărilor de Jos
Nektarios Stellakis | Profesor asistent | Universitatea din Patras | Grecia

Design și machetare: Branko Djukanovic

Design și machetare (versiune tradusă): Judit Kovács | Createch

Redactor limba engleză: Ruzica Rosandic

Traducător limba română: Adriana Mîndriloiu

Redactor limba română: Cătălina Hîrceag

© ISSA – International Step by Step Association | Universitatea din Patras | Refugee Trauma Initiative
| 2020.

Toate drepturile rezervate.

Publicat de ISSA – International Step by Step Association | Leiden, Regatul Țărilor de Jos

MULȚUMIRI

Ghidul de față este rezultatul eforturilor comune ale International Step by Step Association (ISSA), Universității din Patras, Departamentului de Științe ale Educației și Dezvoltare Timpurie a Copilului și ale Refugee Trauma Initiative (RTI). Dorim să mulțumim în mod special prof. dr. Nektarios Stellakis, Universitatea din Patras, lui Zarlashat Halaimzai, Rojena Tatour, RTI, și Zoricăi Trikić, ISSA.

Mulțumim, de asemenea, doamnei dr. Maria Vasiliadou, conferențiar universitar, educație artistică, Universitatea Frederick din Cipru, și dr. Sevasti Paidi, care a fost coordonator pentru educația copiilor refugiați în insula Chios.

Suntem recunoscători pentru sprijinul acordat de Ministerul Educației și Cultelor din Grecia, în special doamnei Gelly Aroni și doamnei Ifigeneia Kokkali, dr. Paraskevi Trouki, coordonatorul echipei științifice, și dr. Gerasimos Kouzelis, președintele Institutului pentru Politici Educaționale.

De asemenea, ghidul de față a beneficiat de aportul studenților de la Departamentul de Științe ale Educației și Dezvoltare Timpurie a Copilului, Universitatea din Patras, care au participat la programe de vară și au lucrat în grădinițele din taberele de refugiați de pe insulele din Marea Egee, precum și al întregii echipe RTI desemnată să implementeze acest program.

Nu în ultimul rând, suntem recunoscători programului pentru dezvoltarea timpurie a copilului din cadrul Open Society Foundations pentru sprijinul generos acordat.

Publicația de față a fost elaborată cu sprijinul financiar al programului pentru dezvoltarea timpurie a copilului al Open Society Foundations, în cadrul proiectului Copii la limită: Crearea unor punți de legătură – Reducerea decalajelor. Sprijinirea bunăstării, educației, dezvoltării și integrării copiilor refugiați și migranți în Grecia.

Sprijinul acordat de programul pentru dezvoltarea timpurie a copilului al Open Society Foundations pentru realizarea prezentei publicații nu constituie o aprobare a conținutului acesteia, care reflectă strict opiniile autorilor.

Cuprins

Introducere	5
I. Crearea unui mediu sigur, stimulativ, bine structurat și adaptat pentru copii în taberele de refugiați/centrele de primire	7
1. Structura și organizarea programului/intervenției	7
Accesul la grădiniță	7
Cunoașterea copiilor înainte ca aceștia să înceapă să frecventeze grădinița	7
Mediul fizic	8
Sfaturi pentru crearea unui mediu primitor și incluziv în grădiniță	9
Personalul	10
Codul de conduită	11
Evidența datelor	11
Durata programului și orarul zilnic	12
2. Asigurarea sprijinului psihosocial pentru copiii refugiați și familiile acestora	14
Cum clădim relații	15
Sprijinirea dezvoltării holistice a copilului – toate aspectele dezvoltării copilului	17
Confruntarea cu adversitățile în copilărie	18
Activități și jocuri pentru relaxare, reducerea stresului și a agresivității la copii și pentru dezvoltarea spiritului de echipă și de apartenență la o comunitate	19
Cultivarea rezilienței copiilor	23
Activități pentru consolidarea stimei de sine și a respectului pentru diversitate	24
Sfaturi pentru gestionarea conflictelor și a incidentelor discriminatorii	29
Reducerea stresului în cadrul și asupra familiilor	30
3. Sprijinirea copiilor care nu vorbesc limba greacă	32
Activități care sprijină achizițiile lingvistice	37
II. Pregătirea și sprijinirea cadrelor didactice din grădiniță	54
Evaluarea nevoilor	54
Formare	56
Dezvoltare profesională continuă și sprijin permanent	58
Reflecții finale	59
Bibliografie	60

Introducere

Acest ghid a fost elaborat de International Step by Step Association (ISSA), Universitatea din Patras, Departamentul de Științe ale Educației și Dezvoltare Timpurie a Copilului și Refugee Trauma Initiative (RTI), care, în parteneriat cu Ministerul Educației și Cultelor din Grecia, au implementat proiectul: *Copii la limită: Crearea unor punți de legătură – Reducerea decalajelor. Sprijinirea bunăstării, educației, dezvoltării și integrării copiilor refugiați și migranți în Grecia.*

Principalul scop al ghidului constă în sprijinirea și informarea educatorilor care lucrează în grădinițele din taberele de refugiați de pe insulele din Marea Egee, dar acesta poate fi util și în alte grădinițe. Ghidul poate fi utilizat în mod independent atât de educatori, cât și de mentorii și de supraveghetorii acestora și de alți furnizori de formare continuă.

Materialele incluse în ghidul de față valorifică numeroase abordări, învățăminte și exemple din diferite inițiative pentru refugiați puse în aplicare de parteneri, precum: implicarea ISSA în demersurile de ajutorare a refugiaților în Germania, în parteneriat cu Biroul Regional UNICEF Europa și Asia Centrală (ECARO) și Biroul UNICEF One Response din Germania, în cadrul proiectului *A Flying Start*; programul *Baytna* al RTI și proiectele implementate în Salonic; și programul implementat de studenții de la Departamentul de Științe ale Educației și Dezvoltare Timpurie a Copilului al Universității din Patras în Centrele de Primire și Identificare din Egeea de Est, în lunile de vară din 2018 și 2019.

Activitățile și abordările sugerate în cadrul ghidului pot fi puse în aplicare așa cum sunt descrise, dar pot să constituie și o sursă de inspirație pentru cadrele didactice din grădinițe și pentru cei care sprijină activitatea acestora și o invitație la reflecție asupra practicilor existente. Totodată acestea pot fi considerate și oportunități de îmbunătățire.

Potrivit Agenției ONU pentru Refugiați¹, aproximativ 860 000 de refugiați și migranți fără documente de călătorie au intrat în Grecia pe mare din 2015, iar numărul acestora este în creștere, insulele grecești devenind principala cale de acces către Uniunea Europeană.

Peste jumătate dintre refugiații de pe insule sunt copii și femei, iar cei mai mulți dintre aceștia au fost expuși la diferite experiențe negative, stres, frică și suferință nu numai în timpul călătoriei, ci și la sosirea în țările europene, cu consecințe de neconceput asupra dezvoltării și sănătății fizice și mintale a copiilor.

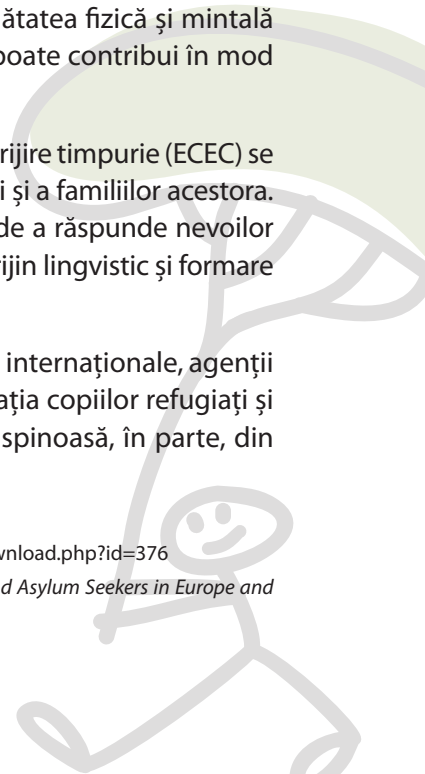
Există dovezi tot mai numeroase care arată că sănătatea precară, în combinație cu experiențe neplăcute în copilărie, stres toxic, depresie parentală și lipsa unui mediu stimulativ pentru educația timpurie, contribuie în mod esențial la rezultate mai slabe pe tot parcursul vieții în ceea ce privește sănătatea fizică și mintală și realizările copiilor, în timp ce un mediu **sigur, receptiv, stimulativ și previzibil** poate contribui în mod semnificativ la dezvoltarea rezilienței și la rezultate mai bune pentru fiecare copil.

Numeroase rapoarte afirmă că susținerea programelor și a serviciilor de educație și îngrijire timpurie (ECEC) se numără printre practicile și politicile promițătoare de sprijinire a copiilor mici refugiați și a familiilor acestora. Cea mai bună modalitate de a realiza acest lucru este „de a le dezvolta capacitatea de a răspunde nevoilor copiilor din familiile de refugiați și solicitanți de azil prin extinderea serviciilor, prin sprijin lingvistic și formare adaptată a forței de muncă”²

Guvernul Greciei, ministerele și municipalitățile competente, în cooperare cu agenții internaționale, agenții naționale, fundații și ONG-uri, depun eforturi substanțiale pentru a îmbunătăți situația copiilor refugiați și migranți și a familiilor acestora. Cu toate acestea, situația a fost și este încă foarte spinoasă, în parte, din

¹ Agenția ONU pentru Refugiați. Date despre Grecia – 06 ianuarie 2016. <http://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=376>

² Park, Maki, Caitlin Katsiaficas și Margie Mc Hugh, 2018. *Responding to the ECEC Needs of Children of Refugees and Asylum Seekers in Europe and North America*, Washington, D.C.: Migration Policy Institute, pg. 3, accesat la:

cauză afluxul de migranți coincide cu recesiunea economică din Grecia, unde sectorul asistenței sociale și al educației este afectat de măsurile de austeritate.

Potrivit legislației din Grecia (și, de asemenea, din multe alte țări), copiii de vârstă preșcolară (3–6 ani) din taberele de refugiați/centrele de primire/ de identificare trebuie să aibă acces la activități de dezvoltare timpurie a copilului într-un cadru propice, sigur și structurat, unde pot învăța și se pot juca, pot depăși eventualele traume, își pot continua parcursul de dezvoltare (care, în multe cazuri, a fost întrerupt de perioade prelungite de strămutare, experiențe negative și incertitudine), pot socializa cu colegii lor și pot începe să învețe limba greacă.

La grădiniță, copiii care s-au confruntat și încă se confruntă cu un stres toxic considerabil ar trebui să se bucure în mod constant de alinare și sprijin din partea unui personal atent și să fie implicați în activități artistice, creative și de învățare interesante și captivante, în cadrul unui grup de colegi. În procesul de învățare a unei limbi noi (în acest caz, limba greacă), limba maternă și identitatea acestora trebuie respectate și păstrate.

Intervențiile întreprinse în cadrul proiectului „Crearea unor punți de legătură – Reducerea decalajelor” au vizat sprijinirea demersurilor Ministerului Educației, concentrându-se pe două direcții de acțiune:

Recomandările „Comitetului științific” către Ministerul Educației și Cultelor din Grecia au dus la deschiderea „grădinițelor în spațiile de găzduire”, inclusiv în taberele de refugiați/centrele de primire. În aceste grădinițe, educația preșcolară este asigurată de cadre didactice din învățământul preșcolar din Grecia și urmează programa școlară grecească. Din păcate, din cauza condițiilor dificile și schimbătoare din tabere, grădinițele funcționează doar atunci când condițiile o permit.

Crearea unui mediu sigur, stimulativ, bine structurat și adaptat pentru copii în taberele de refugiați/centrele de primire	Pregătirea și sprijinirea cadrelor didactice din grădiniță
<ul style="list-style-type: none"> • Structurarea și organizarea programului/ intervenției • Mediul fizic și atitudinea primitoare față de copii și familii • Asigurarea sprijinului psihosocial pentru copii • Soluționarea problemelor lingvistice 	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitarea cadrelor didactice pentru a lucra într-un mediu dificil • Primirea familiilor și derularea de activități cu acestea • Sprijinirea cadrelor didactice pentru a face față situațiilor de epuizare, în scopul prevenirii abandonului

De asemenea, s-a pus accentul pe capacitatea cadrelor didactice pentru a oferi sprijin părinților, deoarece, în anumite circumstanțe, capacitatea părinților de a oferi disponibilitate emoțională și îngrijire atentă copiilor poate fi în mare măsură afectată. Din cauza nivelului de stres, părinții și îngrijitorii sunt, de obicei, incapabili să compenseze amenințările din mediul înconjurător și să dezvolte reziliența și bunăstarea socio-emoțională a copiilor lor.

Dorim să subliniem convingerea noastră fermă că familiile și copiii ar trebui să fie înregistrați în taberele/centrele de primire și integrați într-o comunitate mai largă. Cu toate acestea, realitatea multor copii este că încă trăiesc în tabere supraaglomerate, sărace, periculoase și deprimante, fără posibilitatea de a se juca și de a învăța alături de copii de vârsta lor. Și este obligația noastră să facem ceva. Recomandăm cu tărie ca grădinițele din taberele de refugiați să constituie o soluție de **TRANZIȚIE**, creată pentru ca cei mici să se simtă în siguranță, apreciați și stimulați în timp ce așteaptă să părăsească taberele. În ciuda caracterului lor temporar, experiențele de grădiniță oferite copiilor trebuie să fie de înaltă calitate.

I. Crearea unui mediu sigur, stimulat, bine structurat și adaptat pentru copii în taberele de refugiați/centrelor de primire

Principalul impact al unor situații de criză, cum ar fi părăsirea orașului natal și a țării de origine, devenind refugiat, este adesea un sentiment devastator de „pierdere a sentimentului de apartenență” – durere, dezdăcinare, dezorientare, furie și înstrăinare.³ Aceste sentimente sunt resimțite în condițiile din tabere, care sunt dure și dificile și, cu siguranță, nu sunt niciodată un mediu prietenos pentru copii.

Organizarea unor programe pentru dezvoltarea timpurie a copilului/grădinițe structurate, atent concepute și cu activități adecvate, realizate de cadre didactice formate în acest sens, într-un spațiu adaptat pentru copii în tabere de refugiați/centre de primire, poate alina durerea, poate calma stresul și poate contribui la restabilirea „sentimentului de apartenență” în rândul copiilor, al îngrijitorilor și familiilor acestora.⁴

În capitolul de față vom aborda principalele elemente care pot contribui la restabilirea „sentimentului de apartenență” și, în consecință, la creșterea bunăstării psihosociale a copiilor și a adulților importanți din viața acestora.

1. Structura și organizarea programului/intervenției

Accesul la grădiniță

Se preconizează ca toți copiii cu vârste cuprinse între 3 și 6 ani din tabăra respectivă să aibă acces la grădiniță. Numărul copiilor dintr-o grupă, numărul cadrelor didactice disponibile în grădiniță și durata programului trebuie să fie în concordanță cu normele în vigoare și cu programa școlară din Grecia. Cu toate acestea, întrucât copiii și cadrele didactice nu vorbesc aceeași limbă, iar copiii trăiesc deja în tabere suprapopulate, grupa nu ar trebui să cuprindă mai mult de 15 copii.

Se recomandă ca frații și surorile să nu fie separați; faptul că rămân împreună sporește confortul și stabilitatea psihosocială a copilului și este, de asemenea, convenabil și liniștitor pentru părinți.

Pentru a asigura un nivel de stabilitate care lipsește în mediul și în viața de zi cu zi a copiilor, precum și pentru a sprijini construcția relațiilor cu alți copii și cu cadrele didactice din grădiniță, copiii ar trebui să meargă la grădiniță în mod regulat, cât mai des posibil.

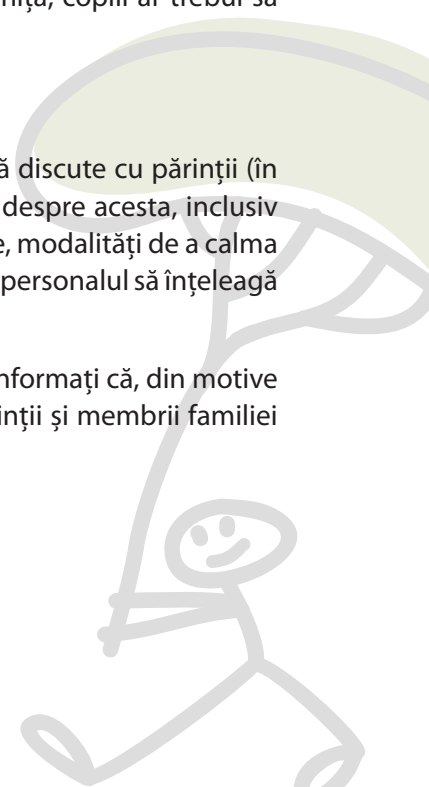
Cunoașterea copiilor înainte ca aceștia să înceapă să frecventeze grădinița

Înainte ca un copil să înceapă să frecventeze grădinița, cadrele didactice trebuie să discute cu părinții (în unele cazuri, și cu managerul taberei/centrului) și să colecteze informații de bază despre acesta, inclusiv despre starea de sănătate a copilului, nevoile sale speciale, ce îi place și ce îi displace, modalități de a calma copilul etc. Aceste informații trebuie să fie confidențiale, utilizate doar pentru a ajuta personalul să înțeleagă și să răspundă mai bine nevoilor copilului.

La primele contacte cu părinții, este important să le explicați cum veți lucra și să îi informați că, din motive de siguranță, copiii nu vor avea voie să vină și să plece singuri de la grădiniță, părinții și membrii familiei fiind rugați să aducă și să ia copiii.

³ https://www.massey.ac.nz/~trauma/issues/2008-1/prewitt_diaz.htm

⁴ Adaptare după: https://www.massey.ac.nz/~trauma/issues/2008-1/prewitt_diaz.htm

FORMULAR DE ÎNREGISTRARE. Pentru fiecare copil trebuie completat un scurt formular de înregistrare în termen de o săptămână de la înscriere. Răspunsurile la aceste întrebări vor ajuta cadrele didactice să înțeleagă mai bine copilul și nevoile sale și să acționeze de așa natură încât să contribuie la bunăstarea copilului. Trebuie utilizate strict pentru aceste scopuri. Este important să le explicați părinților de ce le adresați aceste întrebări. Familiile de refugiați sunt expuse la numeroase situații în care diferite persoane le pun tot felul de întrebări, prin urmare, ar putea fi mai speriate și mai îngrijorate dacă nu înțeleg care este scopul acestui proces.

Exemple de întrebări pentru părinți:

- *Numele copilului dumneavoastră.*
- *Vârsta copilului dumneavoastră.*
- *Cum îi place copilului să i se spună?*
- *Care sunt activitățile care îi plac cel mai mult copilului dumneavoastră?*
- *Ce îl sperie/înfurie/întristează pe copilul dumneavoastră? Care este cea mai bună modalitate de a vă calma copilul?*
- *Copilul are un prieten bun în tabără?*
- *Copilul are o jucărie care este importantă pentru el/ea?*
- *Copilul este independent? Are nevoie de ajutor când merge la toaletă sau pentru igiena personală?*
- *Există vreun aspect legat de sănătatea copilului dumneavoastră pe care ați dori să ni-l comunicați?*
- *Există vreun aspect legat de comportamentul copilului dumneavoastră pe care ați dori să ni-l comunicați?*
- *Ce ați dori să facă copilul dumneavoastră la grădiniță?*
- *Ați dori să ne ajutați? Ce v-ar plăcea să faceți?*

Mediul fizic

În ciuda condițiilor dificile și nefavorabile din tabere/centre de primire, grădinițele trebuie să respecte standardele minime privind spațiul, siguranța, securitatea, ventilația și igiena definite prin lege.

Este bine-cunoscut faptul că bunăstarea și dezvoltarea adecvată în primii ani de viață sunt strâns corelate cu calitatea mediului fizic.

Grădinițele trebuie să ofere condiții minime constând în:

- Acces facil la grupuri sanitare. Cadrele didactice nu pot lăsa copiii nesupravegheați și nu pot lăsa copiii să meargă singuri la toaletă. Dacă acest lucru nu este posibil, atunci toate organismele responsabile din tabără trebuie să asigure sprijin cadrelor didactice.
- Spațiul trebuie să fie sigur, protejat și semnalizat în mod vizibil ca fiind o grădiniță. Poate fi utilizat pentru întâlniri cu părinții, dacă este necesar, dar nu trebuie folosit în alte scopuri, pentru a proteja integritatea spațiului, igiena, echipamentele, jucăriile, rezultatele activităților copiilor etc.

- Spațiul trebuie să fie suficient de mare pentru a găzdui numărul de copii planificat și pentru a permite centre de joacă și de activități, cu cât mai multe, cu atât mai bine. Unele dintre cele mai importante centre sunt cele cu cărți ilustrate, centrul cu piese de construit, centrul de artă, de teatru și de jocuri imaginare, de muzică și mișcare. Numărul, tipul și organizarea centrelor de activități vor varia în funcție de dimensiunea spațiului. Dacă spațiul este mic, unele centre pot fi mobile sau depozitate în cutii, fiind folosite atunci când este nevoie de ele.

Sfaturi pentru crearea unui mediu primitiv și incluziv în grădiniță

Mediul de învățare⁵ înseamnă mai mult decât calitatea echipamentelor și a sălii de clasă. Acesta include **cultura și climatul din sala de lucru**. De asemenea, mediul de învățare influențează în mare măsură dezvoltarea cognitivă, socială, emoțională și fizică a copiilor.

Prin crearea unui mediu **sigur din punct de vedere fizic și psihologic** și stimulat, cadrele didactice din învățământul preșcolar încurajează copiii să învețe prin explorare independentă și în grup, prin jocuri, prin acces la diverse resurse și prin interacțiuni cu alți copii și adulți.

Încăperea trebuie organizată în așa fel încât toți copiii să se simtă bineveniți, **toți copiii să simtă că aparțin acestui spațiu, toți copiii să se simtă acceptați și respectați**.

Este important ca mediul să promoveze:

- *cooperarea între copii* (copiii lucrează împreună ca echipă și comunitate de învățare);
- *comunicarea caracterizată prin respect* (copiii și adulții se ascultă cu atenție, socializează între ei în afara grădiniței și au grijă unii de alții);
- *un stil empatic al adultului* (ținând cont de sentimentele și nevoile copiilor, intervenind într-un mod stimulat și, în același timp, oferind spațiu pentru inițiativă)
- *respectul reciproc* (copiii se acceptă unii pe alții, indiferent de felul în care arată, de trecutul lor, de abilități sau de clasa socială);
- *diversitatea ideilor* (copiii nu se tem de opinii diferite, nu sunt furioși sau agresivi atunci când nu reușesc să se pună de acord și abordează conflictele în mod constructiv);
- *discuțiile sincere* (copiii au încredere unii în alții și vorbesc liber despre ei, despre sentimentele și experiențele lor); și
- *o multitudine de materiale relevante, adecvate, și structurate și nestructurate* (cutii, sârme, sticle de plastic, hârtie și materiale suplimentare), astfel încât copiii să poată explora și crea.

⁵ Trikic, 2012, pg. 51–52.

Atunci când întâmpinați copii și familii noi puteți⁶

- Creați felicitări de bun venit pentru copii și familii – felicitări simple, cu un desen și câteva cuvinte de bun venit în greacă și în alte limbi.
- Pregătiți un program zilnic în fotografii sau desene – includeți ora și structura zilei.
- La început, în primele zile sau în prima săptămână, pregătiți activități de joacă, pentru care nu este necesară cunoașterea limbii grece, cum ar fi:
 - Lăsați copiii să se deseneze și să joace un joc de asociere a imaginilor. Scrieți numele copiilor în partea de jos a autoportretului lor pentru a-i ajuta să își recunoască propriul nume și numele celorlalți.
 - Copiii își pot crea propriile instrumente muzicale și pot forma trupe. Faceți maracas punând boabe de fasole în sticle de plastic, creați instrumente cu corzi înfășurând benzi de cauciuc în jurul unor cutii de pantofi deschise și folosiți un pieptăn și ață pentru a face un instrument muzical. Copiii pot compune muzică împreună și își pot invita familiile la un concert.
- Îngăduiți părinților și copiilor să exploreze sala de clasă (sau întreaga grădiniță, dacă nu lucrați în tabără) și să se familiarizeze cu spațiul.
- Creați momente în care lucrați individual cu copiii – lucrul cel mai important în activitatea cu copiii refugiați este ca aceștia să se simtă în siguranță și să aibă încredere. Alocați timp pentru a face ceva cu fiecare copil, adoptați o atitudine caldă și atentă. Dacă nu vorbiți limba copilului, nicio problemă, faceți o activitate care nu necesită limbaj. Trebuie doar să înțeleagă că sunteți acolo pentru a-i ajuta.

Personalul

Se recomandă ca fiecare grupă să aibă **cel puțin un educator calificat**. (În Grecia, cadrele didactice au fost selectate de Ministerul Educației și Cultelor). Pentru a sprijini calitatea relațiilor și interacțiunilor dintre copii, familii și cadre didactice, se recomandă, dacă este posibil (în cooperare cu ministerele competente și cu conducerea taberei de refugiați/centrului de primire) să fie implicați:

- **Voluntari** (ori de câte ori este posibil, ar trebui să fie implicați părinți din tabără, cu educație și cunoștințe lingvistice adecvate, sau studenți ori alte persoane cu profesii relevante, cum ar fi pediatri, artiști etc.).
- Cel puțin 1 **mediator cultural și/sau traducător** (care vorbește fluent limba (limbile) respectivă (respective) și care are cel puțin cunoștințe de bază de greacă și engleză, dacă educatorii vorbesc limba engleză). Ori de câte ori este posibil, părinții din tabără pot servi drept traducători și, de asemenea, pot ajuta cadrele didactice să înțeleagă unele norme și așteptări culturale). Este foarte important ca fluctuația personalului să fie cât mai redusă (educatorii să nu se schimbe des), pentru a asigura copiilor și părinților un sentiment de stabilitate, încredere și continuitate. În cazul în care cadrele didactice sau alte categorii de personal trebuie să plece, acest proces trebuie să fie bine gândit și planificat pentru a evita „problemele de atașament” și acutizarea sentimentelor de separare și abandon, care sunt frecvente la copiii refugiați. Cadrele didactice ar trebui să aibă la dispoziție o perioadă de câteva luni (până la 3 luni) pentru a-și lua „la revedere” de la copii și

În timpul implementării proiectului, dar și în urma altor inițiative implementate de parteneri, am constatat că fluctuația constantă a educatorilor și/sau a voluntarilor, care devin parte din viața copiilor, creează legături strânse cu aceștia și apoi pleacă, provoacă un stres suplimentar copiilor și contribuie la creșterea neîncrederii și a sentimentului de abandon.

⁶ <https://www.naeyc.org/resources/pubs/tyc/aug2017/welcoming-refugee-children-into-classrooms>

familiei. Realizat într-un mod necorespunzător, acest lucru ar putea provoca abandonul copiilor sau un stres suplimentar în rândul acestora. De asemenea, este important ca educatorii să organizeze un proces de predare-primire, astfel încât să asigure o tranziție ușoară, de exemplu, noul educator știe ce le place copiilor să joace, să cânte, să danseze...

Codul de conduită

Protejarea drepturilor copilului (*safeguarding*) reprezintă ansamblul de măsuri adoptate pentru promovarea bunăstării copiilor și protejarea acestora împotriva oricărei vătămări, inclusiv abuzul fizic, sexual și emoțional și diferite tipuri de neglijare.⁷

Copiii refugiați se confruntă cu pericole mult mai mari la adresa siguranței și bunăstării lor decât un copil obișnuit. În majoritatea cazurilor, aceștia au fost expuși la niveluri ridicate de risc și de stres toxic în țările de origine și continuă să sufere după ce fug din acestea și ajung în taberele de refugiați. Este o realitate tristă faptul că bebelușii și copiii de vârste mici refugiați sunt adesea primele și cele mai frecvente victime ale violenței și sunt expuși riscului de a fi supuși unor încălcări grave ale drepturilor fundamentale. Potrivit informațiilor din raportul Rețelei europene a mediatorilor pentru copii (ENOC) (2016), copiii care se deplasează în Europa sunt expuși unor riscuri inacceptabile pentru siguranța lor, care includ traficul de persoane, violențe, boli, posibilitatea de a deveni apatrizi, separarea de părinți și chiar moartea.

Grădinițele din taberele de refugiați trebuie să fie locuri sigure, în care copiii să se simtă protejați și respectați. Pentru ca persoanele care lucrează în grădinițe să acționează în interesul superior al copilului, se recomandă ca tot personalul, voluntarii și mediatorii culturali să semneze Codul de conduită sau orice alt document pe care ministerul îl are deja sau pe care ar trebui să îl elaboreze în acest scop. Este important de reținut că situațiile excepționale (locuri în care trăiesc atât de multe persoane vulnerabile) necesită măsuri excepționale și că siguranța copiilor este primordială.

Evidența datelor

În afară de documentația și de evidențele impuse prin lege (în cazul nostru, legea greacă), în baza experiențelor pozitive anterioare, sugerăm crearea unor documente suplimentare, cum ar fi:

- **FIȘA COPILULUI:** În documentație, educatorii trebuie să includă scurte comentarii cu privire la progresele copilului și să le illustreze cu rezultate ale activităților acestuia. La grădinița din tabăra de refugiați se recomandă completarea acestei fișe pentru a ilustra cele mai importante schimbări și progrese pe care le înregistrează copilul, pentru a marca momentele deosebite din timpul pe care copilul îl petrece în grădiniță. Aceste înregistrări pot fi folosite pentru a-i arăta copilului cum se schimbă, pentru a informa părinții și, de asemenea, atunci când este necesar, pentru a informa un nou cadru didactic. Informațiile din fișa copilului vor constitui, de asemenea, substanța pentru Fișa de ieșire.

Înainte de a implica voluntari și/sau mediatorii culturali și traducători, trebuie să se acorde atenție următoarelor aspecte:

- Vârsta – trebuie să aibă peste 18 ani
- Pot constitui modele de urmat? Atitudinea acestora, respectul, calitatea interacțiunilor
- Motivația – sunt motivați să sprijine copiii și familiile și, dacă da, care este motivația lor?
- Cunoștințe și competențe adecvate
- Solicitați cazierul judiciar atunci când este cazul
- Dacă voluntarii provin din tabăra de refugiați, evaluați statutul și reputația acestora în comunitate și în cadrul conducerii taberei.

Educatorii trebuie să fie mereu în preajmă. Principala preocupare este asigurarea siguranței și protejarea copiilor de orice fel de abuz.

⁷ <https://learning.nspcc.org.uk/safeguarding-child-protection#:~:text=Safeguarding%20is%20the%20action%20that,children%20from%20abuse%20and%20maltreatment>

- **FIȘA DE IEȘIRE:** Această fișă trebuie să urmeze copilul. Deoarece grădinițele din taberele de refugiați sunt soluții temporare, atunci când un copil se mută din tabără, acesta trebuie să aibă un fel de document care să ajute cadrele didactice din noua grădiniță sau școală primară să se pregătească pentru primirea sa. **Această fișă trebuie redactată într-un stil descriptiv care evidențiază punctele forte ale copilului și în niciun caz nu trebuie să conțină aprecieri negative despre copil și familie.**

În Germania, în timpul intervenției ISSA-UNICEF ECARO și a Biroului UNICEF One Response din Germania, a fost introdusă ideea de „I-Book”. Planul era ca, la înscrierea la grădiniță, fiecare copil să primească un caiet pentru desene, amintiri etc. Apoi, copiii invită educatorii, părinții sau alte persoane importante pentru ei să scrie ceva în acest caiet. Colegii au fost invitați să deseneze sau să scrie și ei. Acest caiet i-a rămas copilului, însoțindu-l în timpul tranziției către o nouă grădiniță, un nou mediu școlar sau o altă tabără de refugiați/un alt centru de primire sau chiar o altă țară.

Durata programului și orarul zilnic

Durata programului și frecvența activităților trebui să fie în concordanță cu normele în vigoare și cu programa școlară, precum și cu condițiile din taberele de refugiați. Însă programul nu ar trebui să dureze mai puțin de 3 ore pe zi. Structura, claritatea și rutinele zilnice sunt importante pentru toți copiii, deoarece acestea le creează senzația de ordine și de consecvență previzibilă și le dau un sentiment de stabilitate și de siguranță. Pentru copiii mici din taberele de refugiați acest lucru este chiar mai important, deoarece viața lor de zi cu zi poate fi foarte haotică din cauza nivelului înalt de incertitudine și a lipsei de claritate cu privire la ceea ce se va întâmpla cu ei și cu familiile lor.

Vă sugerăm următoarea structură a zilei, care este în concordanță cu programa școlară greacă:

- **Începutul zilei** – Rutine axate pe consolidarea comunității
 - Dimineața/Se deschide cercul – bun venit și conversație
 - Copiii cântă ceva sau se joacă, în grup
- **Desfășurarea zilei** – Diferite tipuri de activități (în funcție de interesele copilului, de durata acestora, de nivelul de cunoaștere a limbii grece etc.). În unele cazuri, de exemplu, activitățile artistice și creative pot dura o săptămână, dacă copiii sunt interesați și implicați.
 - Activități inițiate de copii – acestea pot fi jocuri în grupuri mari, jocuri în diferite colțuri/centre de activități, joacă liberă în sala de curs sau jocuri în aer liber (se pot juca în aer liber numai dacă sunt în siguranță!) etc.
 - Activități de grup inițiate de educator – de exemplu, citit cu voce tare sau spus povești, dacă există traducere. În caz contrar, se recomandă activități artistice, activități bazate pe mișcare etc.
 - Activități în grupuri mici – copiii se joacă în grupuri mici cu diferite materiale. Cadrele didactice pot pregăti diferite materiale și pot invita copiii să aleagă.
- **Sfârșitul zilei** – Rutine de plecare
 - Se închide cercul – ne liniștim, ne gândim la ziua care a trecut – întrebându-i pe copii cum a fost ziua pentru ei. În cazul în care nu vorbesc limba respectivă, puteți folosi diferite obiecte sau gesturi pentru a suplini cuvintele.
 - Întrebați-i pe copii ce ar dori să facă mâine (dacă nu vorbesc limba, pot alege

din fotografii cu activități sau desene). Începutul și sfârșitul zilei sunt foarte importante, deoarece copiii se pot exprima, sunt văzuți și ascultați, astfel încât simt că aparțin grupului și că au un cuvânt de spus.

Activitate: Cercul

Această activitate le oferă educatorilor posibilitatea de a crea experiențe de consolidare a echipei cu tot grupul de copii, iar acestea vor promova respectul și bunătatea în rândul copiilor. Educatorii sunt modele de urmat. Momentul cercului este menit să fie acel moment al zilei în care educatorul le indică copiilor ce așteaptă de la ei. Cu copiii nu trebuie să considerăm niciodată nimic de la sine înțeles.

În timpul întâlnirii de dimineață, educatorul este un exemplu, ilustrând cum să ne vorbim unii altora folosind cuvinte frumoase, cum să ne privim în ochi, cum să ascultăm atunci când vorbește altcineva, cum să citim mesajele (pentru copiii mai mari), cum să expunem o idee și cum să răspundem în mod adecvat și respectuos. Adunarea în grup pentru întâlnirea de dimineață este o modalitate eficientă pentru educatori de a le arăta copiilor că formează o comunitate și că, în cadrul acestei comunități, ei sunt o echipă. Această activitate poate fi folosită și pentru rezolvarea problemelor, evaluarea și aprecierea zilei și a activităților etc.

Întâlnirile/cercul de dimineață durează aproximativ douăzeci sau treizeci de minute și au următoarele componente:

Salutul: Copiii și educatorii se salută, cu menționarea numelui. În cazul în care copiii nu vorbesc limba, salutul poate lua forme diferite, de exemplu prin gesturi etc. Însă educatorul trebuie să menționeze numele copiilor.

Discutarea noutăților în grup: Copiii fac schimb de informații despre evenimente importante din viața lor. Cei care ascultă fac comentarii empatice sau pun întrebări de clarificare. Dacă copiii nu vorbesc limba, renunțați la această parte.

Activitate de grup: Toată lumea participă la o activitate scurtă și foarte animată, care stimulează coeziunea grupului (de exemplu, dans, cântec sau un joc care consolidează abilitățile sociale).

Cercul de încheiere durează, de asemenea, cam douăzeci de minute și contribuie la liniștirea copiilor, la pregătirea acestora pentru tranziția la mediul din tabăra de refugiați. Evaluarea zilei se poate face cu ajutorul imaginilor cu fețe zâmbitoare. Ca activitate de închidere, recomandăm activități antistres sau de concentrare a atenției asupra momentului prezent. Activitățile sunt descrise în cadrul acestui ghid.

Este foarte important să salutați fiecare copil în parte. Astfel, educatorii confirmă faptul că fiecare copil este un membru important, esențial al clasei ca întreg și că i s-ar simți foarte mult lipsa dacă nu ar face parte din cerc. Este esențial ca educatorul să demonstreze toate activitățile noi și să îi întrebe pe copii cum consideră că ar trebui să se salute unii pe alții. Formarea unui cerc permite educatorilor să gestioneze mai ușor grupa, pentru că pot vedea clar fiecare copil. Atunci când copiii au ocazia să se salute unul pe altul își dezvoltă abilitățile de comunicare și învață să se respecte reciproc. Salutul este prima componentă a întâlnirii de dimineață și ar trebui să aibă loc imediat ce copiii au format un cerc. Copiii își doresc în mod natural să fie apreciați și să simtă că fac parte dintr-un grup. Faptul că se adună la ora de întâlnire și se salută unii pe alții consolidează sentimentul de comunitate și respectul între copiii din clasă/grupă.

Adaptat după Coughlin *et al.*: *Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old*. ISSA

2. Asigurarea sprijinului psihosocial pentru copiii refugiați și familiile acestora⁸

Famiile aflate în tranzit se confruntă cu provocări enorme și cu perioade îndelungate de stres și incertitudini, ceea ce poate provoca anxietate cronică și stres toxic. Stresul devine toxic atunci când copilul este expus la adversități intense, frecvente și prelungite și când adulții nu sunt disponibili din punct de vedere emoțional sau nu sunt în măsură să îi ofere copilului un sprijin adecvat. Stresul îndelungat și continuu declanșat de factori multipli (de exemplu, condițiile de trai din taberele de refugiați, sărăcia, sănătatea precară, frica etc.) poate periclita grav dezvoltarea sănătoasă a unui copil, lăsând urme care pot persista toată viața. În multe cazuri, este afectată dezvoltarea creierului, pot apărea deficiențe cognitive; poate fi periclitată sănătatea mintală, cea fizică și bunăstarea generală.^{9,10}

„Baytna” („casa noastră”, în arabă) este un program unic de dezvoltare timpurie a copilului conceput de Refugee Trauma Initiative (RTI) pentru a oferi sprijinul emoțional esențial de care au nevoie familiile de refugiați, alături de educație timpurie de înaltă calitate. Este un model flexibil, ceea ce înseamnă că Baytna poate fi transpus în orice mediu, indiferent dacă este vorba despre un centru pentru copii, o grădiniță sau o tabără de refugiați. Spațiile „Baytna” sunt sigure și pozitive, astfel încât copiii să se simtă relaxați, fericiți și încrezători, iar îngrijitorii să aibă parte de un respiro necesar și de răgaz pentru a procesa traumele și experiențele dureroase.

<https://www.refugeetrauma.org/baytna-jan19>

Serviciile de îngrijire a sănătății mintale asigurate de majoritatea organizațiilor umanitare includ primul ajutor psihologic (PAP), care urmărește să ofere ajutor imediat și necesar persoanelor care se confruntă cu traume acute. În ciuda importanței evidente a PAP, această metodă nu poate aborda problemele cu care se confruntă refugiații care au trecut prin perioade prelungite de stres cauzate de război, violențe și strămutare. Se estimează că aproximativ 50% dintre refugiații care părăsesc zonele de război prezintă simptome ale tulburării de stres posttraumatic. În plus, PAP eficient se bazează pe posibilitatea de a trimite pacienții cu probleme cronice către infrastructura de asistență medicală pentru sănătatea mintală din țara în care trăiesc. În realitate, acest sprijin fie nu există, fie nu dispune de resursele necesare pentru a asigura cele necesare refugiaților.

Relațiile pe care le clădim cu copiii și familiile de refugiați sunt sensibile, fragile și delicate, astfel încât cei care lucrează în domeniu trebuie să fie conștienți de propriile valori și preconcepții. Programul „Baytna” stabilește principiile de lucru și strategiile care trebuie utilizate pentru a crea practici sensibile și receptive din punct de vedere cultural. Urmând aceste îndrumări, educatorii din grădinițe pot crea medii sigure, care integrează dimensiunea culturală, pentru copiii și familiile cu care lucrează.

Asistența psihosocială pertinentă și utilă se bazează pe o relație continuă de încredere și înțelegere între cei care au nevoie de îngrijire și cei care o oferă. În cazurile de probleme grave de sănătate mintală, atât la copii, cât și la adulți, educatorii trebuie să solicite ajutor de specialitate, fără a încerca să rezolve singuri aceste probleme.

⁸ Secțiunea de față valorifică modelul „Baytna” creat de Refugee Trauma Initiative (RTI).

⁹ <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/toxic-stress/>

¹⁰ <https://developingchild.harvard.edu/resources/stress-and-resilience-how-toxic-stress-affects-us-and-what-we-can-do-about-it/>

Chiar dacă perspectiva prezentată în textul de față se poate dovedi extrem de utilă atunci când se personalizează practica în domeniul dezvoltării timpurii a copilului, este esențial, de asemenea, să recunoaștem limitele și pericolele atunci când ne lansăm în presupuneri privind experiența copiilor și a familiilor cu care lucrăm. Documentul de față explică anumite experiențe trăite de refugiați. Cu toate acestea, nu tot ceea ce menționăm aici se aplică copiilor și familiilor cu care lucrați. Pe măsură ce analizați îndrumările prezentate, aveți grijă să nu începeți să etichetați copiii și familiile, să nu vă lăsați dominați de stereotipuri și să nu creați așteptări negative. În calitate de practicieni, nu punem niciodată un diagnostic. Trebuie să lăsăm acest lucru în seama experților și a specialiștilor!

În calitate de practicieni, trebuie să ne străduim să apreciem unicitatea fiecărui copil și a fiecărui îngrijitor și să acordăm timp pentru a clădi relații și a înțelege nevoile unice ale celor cu care lucrăm.

Deci, cum arată acest lucru în practică – ce puteți face în grădinița dumneavoastră?

Cum clădim relații

Cu copiii	
Clădiți relația de la bun început	Investiți în clădirea relațiilor cu copiii. Atunci când aveți un copil nou, prezentați-vă, spunându-vă numele fără grabă. Rugați copilul să vă spună cum îl cheamă și, dacă nu răspunde, respectați faptul că ar putea avea nevoie de timp. Rețineți numele copilului; asigurați-vă că îi pronunțați corect numele. Observați copilul pentru a constata dacă are dificultăți în a se separa de mama sa, sprijiniți-l și încurajați mama/tatăl/îngrijitorul să rămână până când copilul se simte în siguranță. Fiți atenți la limbajul propriului corp. Asigurați-vă că vorbiți cu calm, la nivelul copilului, de exemplu, stați pe vine. Folosiți joaca și jocurile pentru a construi o relație și pentru a cunoaște interesele și personalitatea copilului.
Lăsați copiii să se simtă în siguranță	Creați spații care dau senzația de siguranță, de exemplu, sunt liniștite, ordonate, cu reguli clare. Existența unui program poate crea un spațiu sigur și previzibil (de exemplu, ritualurile de încheiere a zilei îi ajută pe copii să se simtă relaxați și să își ia rămas bun de la dumneavoastră și de la ceilalți). Folosirea păpușilor sau a jucăriilor îi poate ajuta pe copii să vorbească dacă nu se simt în largul lor, de exemplu, întrebați-i cum se numește o jucărie. Dacă un copil este retras, uneori, simplul fapt că stați în apropierea sa îl ajută să simtă că sunteți acolo pentru el și că, ori de câte ori este pregătit, poate veni la dumneavoastră. Copiii vor înțelege că au o bază sigură.
Stabiliți regulile	Asigurați-vă că regulile sunt simple și clare și că sunt comunicate în mod clar copiilor și familiilor, de exemplu, sunt afișate pe perete, sunt repetate la începutul zilei, iau forma unui cântec amuzant. Asigurați-vă că copiii înțeleg consecințele nerespectării regulilor. Nu recurgeți la pedepse. Oferiți copiilor timp liber și pauze și arătați-le că aveți încredere în ei. Explicați regula și de ce este esențială. Lăsați copilul să se întoarcă în grup atunci când este pregătit și după pauză.

Asigurați consecvența	Asigurați-vă că există reguli și responsabilități clare pe care educatorii le respectă. Reflectați împreună asupra activităților, pentru a vedea ce se poate face pentru a crea o echipă mai consecventă. Discutați cu părinții despre importanța consecvenței și sprijiniți-i să creeze o rutină previzibilă și consecventă.
Cu îngrijitorii sugarilor	
Încurajați îngrijitorii să recunoască și să interpreteze semnalele copilului și să reacționeze cu calm la acestea.	
Lăudați îngrijitorii pentru eforturile lor de a fi receptivi.	
Ajutați părinții să înțeleagă cât de important este să ofere căldură emoțională și afecțiune și impactul acestora asupra dezvoltării copilului lor.	
Demonstrați diferite moduri de a ține în brațe și de a mobiliza sugarii care favorizează un atașament pozitiv.	
Îndrumați-i pe îngrijitori cu privire la activități care sunt distractive și care îi vor ajuta să creeze o legătură mai apropiată cu copiii, de exemplu, masaj, imitarea gesturilor ca în oglindă.	
Implicați-i pe îngrijitori întrebându-i despre interesele copilului și despre cum îi place să se joace.	
În cazul în care îngrijitorii sunt prezenți, încurajați-i să participe și să se joace cu copilul lor.	
Oferiți-le îngrijitorilor sfaturi și strategii pentru a construi relații strânse cu copiii, de exemplu, să vorbească cu aceștia în timpul treburilor casnice sau atunci când îi îmbrățișează/îmbracă.	

Imaginea ilustrează cum au prezentat copiii și cadrele didactice regulile într-una dintre grădinițele din taberele de refugiați.

(Stellakis N. și Spiliopoulou G., Departamentul de Științe ale Educației și Dezvoltare Timpurie a Copilului, Universitatea din Patras.

Sprijinirea dezvoltării holistice a copilului – toate aspectele dezvoltării copilului

La această vârstă fragedă, copiii se dezvoltă foarte mult, într-o varietate de moduri.

În abordarea noastră, am urmat conceptul „Baytna”, axându-ne pe patru moduri în care se dezvoltă copilul: cognitiv, social, emoțional și fizic. În calitate de practicieni, trebuie să înțelegeți și să evaluați aceste domenii diferite de dezvoltare și complexitatea relațiilor dintre acestea. Aceasta înseamnă că aveți competența de a evalua în mod distinct la un copil abilitățile de rezolvare a problemelor, deprinderile motorii și capacitatea de gestionare a emoțiilor, observând în același timp modul în care aceste domenii interacționează și se completează. Observarea dezvoltării unui copil vă oferă, de asemenea, informații despre modul în care acesta progresează sau nu. În anumite cazuri, lipsa progresului poate indica necesitatea unui sprijin țintit sau de specialitate.

Pentru a sprijini dezvoltarea copilului, vă recomandăm următoarele:

Evaluați – analizați care sunt activitățile optime pentru a progresa, separat, pe domenii, și holistic. Combinați diferite activități, alegându-le pe acelea care sunt utile pentru domenii de dezvoltare diferite, concomitent

Utilizați învățarea bazată pe experiență și stimulați curiozitatea copilului și tendința sa de a explora activ.

Utilizați un limbaj pozitiv cu copiii în timpul activităților, evitând să îi muștrați atunci când nu pot face ceva așa cum vă așteptați.

Rețineți că copiii se dezvoltă în ritmul lor propriu, evitați să îi comparați între ei.

Adoptați o abordare bazată pe puncte forte – Învățați-i pe copii ceva nou pornind de la cunoștințele acestora și de la lucrurile pe care le pot face, structurându-le dezvoltarea în mod eșafodat. Dacă aveți copii care vin în mod regulat la grădiniță, întocmiți un plan de învățare personalizat care să includă interese, activități și obiective personalizate în diferitele domenii.

Dați copiilor posibilitatea să se miște. Puteți folosi și activități de concentrare a atenției asupra momentului prezent, precum yoga.

Creați un mediu de învățare incitant și stimulat, care include diferite materiale pentru a sprijini dezvoltarea cognitivă, de exemplu, imagini, cuvinte, metale, confecții. Folosirea cartonașelor cu nume/denumiri sau a unui dicționar simplu pentru a ajuta copiii să comunice cu dumneavoastră și să învețe cuvinte noi vă poate ajuta să le înțelegeți nevoile, să interacționați și să le răspundeți.

Observați dacă interacționează unii cu alții în diferite situații, de exemplu în pauză, atunci când se joacă liber, în timpul activităților artistice. Dacă sunt izolați și mai puțin sociabili, folosiți povești, jocuri și activități pentru a le dezvolta deprinderile sociale.

Întrebările deschise și închise ajută copiii să își exprime emoțiile și le dezvoltă imaginația. Utilizați diferite activități, cum ar fi meșteșuguri, păpuși, artă, povești pentru a ajuta copiii să își conștientizeze și exprime emoțiile. Începeți prin a-i ajuta să identifice emoțiile de bază: furie, tristețe, fericire, frică. Încurajați copiii să descrie ceea ce simt; dacă nu pot, puteți vorbi despre sentimentele lor și le puteți prezenta modalități de a denumi și gestiona aceste emoții.

Confruntarea cu adversitățile în copilărie

Nu toți refugiații se confruntă cu aceleași experiențe și este important să nu cădeți în capcana stereotipurilor și să nu presupuneți că familiile sau copiii cu care lucrați au trecut prin anumite experiențe. Familiile și copiii pot înțelege rapid prejudecățile dumneavoastră, ceea ce vă poate împiedica să le câștigați încrederea și să clădiți relații pozitive. Cu toate acestea, poate fi util să acordați atenție anumitor experiențe, printr-o atitudine caracterizată prin sensibilitate și empatie.

După cum am menționat anterior, situațiile de urgență prezintă numeroase provocări și riscuri pentru copii, cum ar fi separarea de membrii familiei, vătămări, lipsa hranei și suferința psihosocială. În plus, familiile se concentrează asupra nevoilor de bază, cum sunt hrana și adăpostul, atenția lor fiind deturnată de la nevoile de dezvoltare ale copiilor. Aceste experiențe pot provoca stres pentru adulți și copii, cu impact biologic și emoțional. De exemplu, cercetările arată că evenimentele traumatice trăite la o vârstă fragedă pot afecta conexiunile celulelor creierului și, uneori, aceste modificări pot duce la probleme de învățare și comportamentale pentru tot restul vieții.

Stresul este un lucru normal și natural pe care îl trăim cu toții. În situațiile de viață obișnuite, un lucru foarte simplu, precum un contact fizic pozitiv, de exemplu o îmbrățișare, poate reduce stresul și poate liniști un copil.

În cazul în care copiii rămân în situații stresante fără sprijinul adulților, acest lucru îi poate afecta mai profund. Psihologii pot descrie copiii care se confruntă cu niveluri semnificative de adversitate ca suferind de stres toxic (Am explicat deja ce este „stresul toxic”).

Copiii pot continua să simtă că nu sunt în siguranță sau pot rămâne într-un răspuns de tip lupt/fug/încrămenesc. Din nou, relația dintre dvs. și copil și dintre îngrijitor și copil este vitală pentru gestionarea acestei situații. În cazuri mai acute, un specialist, de exemplu, un psiholog pentru copii, poate oferi sprijin suplimentar și concret.

Pentru a aborda și gestiona efectele adversităților din copilărie, vă recomandăm:

Adoptați o perspectivă pozitivă	Utilizați un limbaj pozitiv atunci când descrieți copiii și evitați etichetările negative, cum ar fi „încăpățânat”. Transformați astfel de etichetări în puncte forte, de exemplu, în loc să spuneți „este încăpățânat”, puteți spune „este încrezător și insistă asupra ideilor sale”. Încercați să înțelegeți de ce se comportă copilul într-un anumit fel și oferiți-i opțiuni pentru a se elibera de tensiune, furie sau stres. De exemplu, dacă un copil este furios sau stresat, puteți juca un joc în care împinge peretele în timp ce respiră sau modelează plastilină.
Evaluati	Observați care sunt factorii declanșatori pentru fiecare copil și ce îl face să fie stresat. De exemplu, dacă un copil părăsește un joc, gândiți-vă ce s-a întâmplat cu un moment înainte și apoi acționați în așa fel încât să ajutați copilul să gestioneze stresul în mod constructiv. Dacă un copil nu poate aștepta să îi vină rândul, stați lângă el și faceți cu rândul împreună.

Primii ani de viață pot constitui o perioadă critică, în care sprijinul de specialitate poate fi extrem de important în cazul unor adversități din copilărie care au avut un impact grav asupra dezvoltării. **Nu diagnosticați copiii, dar observați-i cu atenție.** În cazuri rare, este posibil să doriți să solicitați consultanță de specialitate, astfel încât se recomandă ca serviciul de educație timpurie să aibă proceduri de trimitere pentru copiii care prezintă un nivel ridicat și continuu de suferință. Dumneavoastră și/sau conducerea instituției trebuie să cunoașteți aceste proceduri.

Momentul prezent	Evitați să puneți întrebări detaliate despre viața sau despre experiențele lor dificile. Acest lucru poate trezi amintiri neplăcute, făcând copilul să retrăiască experiențe dificile.
Activități	Introduceți modalități diferite de gestionare a stresului, cum ar fi mersul pe jos, respirația, coloratul, mișcarea, cântatul. Ajutați-i pe copii să fie prezenți, să manifeste interes pentru joacă, să își folosească imaginația. De exemplu, atunci când un copil se joacă de-a doctorul care ajută păpușa „bolnavă”, întrebați cum o cheamă pe păpușă și cum se simte. Ajutați-i pe copii să se oprească și să se gândească înainte de a acționa, folosiți semnale care îi ajută să ia o pauză, de exemplu, un semn cu mâna, o păpușă, un cântec etc. Oferiți copiilor ocazia de a prelua inițiativa. Astfel, vor avea un sentiment de control și pot stopa reacția la stres.
Exerciții de concentrare a atenției asupra momentului prezent și relaxare	Încurajați copiii să ia o pauză atunci când sunt stresați. Folosirea practicilor de respirație care ajută la concentrarea atenției asupra momentului prezent îi ajută pe copii să se oprească, să își regleze emoțiile și să iasă din reacția de luptă sau de fugă. Introduceți activități de relaxare, cum ar fi un exercițiu de stoarcere a lămâii. Rugați copiii să se prefacă că storc tare o lămâie cu mâna stângă. Spuneți-le să încerce să o stoarcă până iese toată zeama. În timp ce fac acest lucru, îi puteți ajuta să simtă tensiunea din brațe și mâini. Apoi rugați-i să lase lămâia imaginară și să se relaxeze și să se gândească la felul în care își simt brațele și mâinile atunci când sunt relaxate. Repetați cu cealaltă mână. Folosiți aceste tehnici și pentru a gestiona comportamente inacceptabile.
Râsul	Râsul este de ajutor atunci când copiii sunt stresați; îi ajută să se elibereze de stres. De exemplu, folosiți voci amuzante, glume sau cântecele pentru a-i face pe copii să râdă, încercați și planificați activități distractive.
Gestionarea comportamentului negativ	Dacă un copil lovește, distruge jucării sau plânge, opțiunea de a merge în zona de calmare cu sprijinul unui adult poate ajuta la reglarea emoțiilor. În acea zonă, copilul poate face exerciții de respirație, exerciții de mișcare, apoi se poate alătura grupului atunci când este pregătit. De asemenea, puteți distra atenția copiilor propunându-le activități alternative, în loc să îi presăți să participe la o anumită activitate de învățare. De exemplu, dacă un copil este stresat, concentrați-vă pe eliberarea stresului și ajutați-l să se calmeze, apoi, când este pregătit, se poate întoarce la activitatea de învățare.

Activități și jocuri pentru relaxare, reducerea stresului și a agresivității la copii și pentru dezvoltarea spiritului de echipă și de apartenență la o comunitate¹¹

Pentru copiii care se confruntă cu situații dificile, este foarte important să aibă posibilitatea de a se juca și de a se bucura alături de colegii lor. Activitățile prezentate mai jos vizează reducerea stresului și a anxietății la copii, îi ajută să se simtă mai relaxați și îi motivează să aibă încredere în ceilalți. Le puteți folosi chiar dacă copiii nu vorbesc limba greacă (dacă profesorii și copiii nu vorbesc aceeași limbă). Le puteți folosi atunci când copiii sunt supărați, agitați, tensionați sau agresivi, dar și ca parte a activităților realizate în cerc.

¹¹ Adaptare după materialul elaborat de CIP – Centrul de Pedagogie Interactivă, membru ISSA din Serbia.

STATUI DE GHEAȚĂ: Toți copiii stau în cerc, cu ochii închiși, respirând lent. Exemplificați-le copiilor cum să respire. Spuneți-le: Ascultați cum intră și iese aerul din corpul vostru. Rugați copiii să țină ochii închiși și să exprime ceea ce simt în modul care li se potrivește cel mai bine: prin mișcări, sunete, orice le place. Când bateți din palme, copiii „îngheață” (rămân în poziția în care se aflau) și deschid ochii. Puteți să le spuneți să se uite la colegii lor, să ghicească sentimentele acestora și să se ducă la cei care simt la fel ca ei.

SENTIMENTE ÎN OGLINDĂ: Toată lumea formează un cerc. Un copil sau un educator începe să își exprime sentimentele non-verbal, folosind mișcări, sunete etc. Ceilalți îi imită. Apoi, următorul copil își exprimă sentimentele, iar ceilalți îl imită. Jocul se încheie atunci când toată lumea a avut ocazia de a arăta ce simte. De asemenea, pot încerca să recunoască și să denumească propriile sentimente și pe ale celorlalți. Puteți folosi această activitate și cerându-le copiilor să arate mișcări amuzante sau ciudate.

SCULPTORII: Organizați copiii în perechi. Copilul „A” este sculptor, iar copilul „B” este lut. Spuneți-i copilului „A” să îl „modeleze” pe copilul „B”, pentru a ilustra sentimentele sale actuale. La sfârșitul jocului, copilul „B” trebuie să denumească sentimentele copilului „A” și să indice cum le-a recunoscut. După aceea, schimbă rolurile.

BUCURIA: Toți copiii se așază, formând un cerc. Educatorul le spune să închidă ochii și să își amintească un moment în care au fost fericiți și bucueroși și îi încurajează să reînvie în memorie ce făceau și cum se simțeau. La finalul activității, copiii se ridică în picioare și se mișcă, exprimându-și bucuria și fericirea.

GÂDILATUL: Copiii se grupează în perechi și se gâdilă, atâta timp cât le place. Puteți face această activitate și cu întregul grup. Adunați copiii în mijlocul încăperii și spuneți-le să se gâdile unul pe celălalt până când obolesc. Copiii care nu se simt confortabil pot părăsi jocul oricând doresc.

RÂSUL: Copiii se așază sau se întind pe podea cu ochii închiși și respiră adânc. Când se relaxează, spuneți-le să înceapă să râdă tare, cât de tare pot. Acest râs devine rapid spontan. Educatorii trebuie să participe alături de copii.

RESPIRAȚIA CIRCULARĂ: Copiii se întind pe spate, în cerc, cu capul spre centru, cu ochii închiși și se țin de mâini. Respiră lent, încercând să își armonizeze respirația cu cea a copiilor de lângă ei. Treptat, încep să respire mai adânc, inspirând pe nas și expirând zgomotos pe gură. Educatorul le spune că toate sentimentele neplăcute le părăsesc corpul atunci când expiră zgomotos.

OMUL DE ZĂPADĂ: Începeți prin a-i întreba pe copii dacă știu ce este un om de zăpadă. Arătați-le o imagine. Spuneți-le copiilor: Imaginați-vă că sunteți un om de zăpadă. La fel ca un om de zăpadă, aveți un cap, un trunchi, două mâini și un picior țeapăn pe care stați. Este o dimineată frumoasă, strălucește soarele. Pe măsură ce trece timpul, se face tot mai cald, iar voi începeți să vă topiți. Mai întâi, se topește capul, apoi o mână, apoi cealaltă. Treptat, începe să se topească și trunchiul. Acum, doar picioarele au mai rămas ferme, dar încep și ele să se topească. În curând, deveniți un morman de zăpadă. (Copiii trebuie să se prefacă că se topesc; în final, ar trebui să ajungă grămadă pe podea. Educatorul poate exemplifica procesul în timp ce vorbește).

IMPORTANT: Unele dintre aceste activități necesită contact, atingere. Verificați întotdeauna dacă atingerea este adecvată din punct de vedere cultural și cum se simte fiecare copil la ideea de a-i atinge pe ceilalți și de a fi atins. Dacă copiii nu doresc să fie atinși, respectați-le preferința.

LUMÂNĂRELE PE TORT: Spuneți copiilor să își imagineze că sunt lumânările pe un tort. Spuneți-le: În primul rând, stăm drepti, în picioare. Este un soare puternic. Începem să ne topim. Întâi se topește capul (faceți o pauză), apoi umerii (nu grăbiți copiii), apoi mâinile. Ceara se topește lent. Picioarele se îndoiesc puțin câte puțin, până când ne înmuiem de-a binelea, ca o grămăjoară de ceară pe podea. Acum începe să bată un vânt rece (faceți sunete care să-l imite), și ne ridicăm și suntem din nou drepti pe picioarele noastre.

STRIGĂT DE GRUP: Toți copiii se aliniază și, încet, murmurând abia auzit, încep să meargă de la un capăt la altul al sălii. Apoi, treptat, accelerează ritmul și devin mai zgomotoși, până când ajung la capătul încăperii, moment în care se opresc din alergat și nu mai țipă/strigă.

MURMUR DE GRUP: Copiii stau încovrigați, cât mai aproape unul de celălalt. Încep să murmure abia auzit. Încet, încep să se întindă și, în consecință, mormăitul devine mai zgomotos. Cel mai puternic este atunci când copiii stau în picioare, cu brațele ridicate deasupra capului. Procesul poate fi, de asemenea, inversat, copiii încovoindu-se încet, micșorându-se și murmurând tot mai încet pentru a reveni la poziția inițială.

DĂ-MI PACE: Copiii stau în picioare, cu picioarele îndepărtate, genunchii relaxați, picioarele în paralel. Mâinile le atârnă liber pe lângă corp. Maxilarul este relaxat, respiră regulat. Apoi își ridică coatele la nivelul umerilor, cu brațele desfăcute. Când au chef, împing cu putere coatele în spate, strigând „Dă-mi pace!” Repetați jocul de mai multe ori la rând.

URÂT, FRUMOS, ÎNSPĂIMÂNTĂTOR ȘI AMUZANT: Fiecare copil trebuie să deseneze un lucru pe care îl consideră urât – ceva ce nu-i place sau care îl sperie. Apoi desenează toți împreună și transformă acel lucru în ceva frumos/amuzant.

DESENE ÎN GRUP: Cu ochii închiși, copiii desenează fiecare separat pe aceeași coală mare de hârtie. Apoi deschid ochii și conectează toate desenele individuale într-unul singur.

CERCUL ÎNCREDERII: Copiii formează un cerc, stând cât mai aproape unul de altul. Un voluntar stă în centru, cu ambele picioare pe pământ și corpul drept. Ceilalți își întind mâinile spre centrul cercului, cu palmele deschise. Copilul din mijloc, cu ochii închiși, începe să se balanseze, iar ceilalți îl susțin. Încet, cercul poate fi extins, iar amplitudinea legănării poate crește.

LABIRINTUL UMAN: Un copil trebuie să meargă legat la ochi printr-un labirint format din corpurile prietenilor săi. Copilul trebuie să încerce să găsească drumul pe pipăite, în timp ce toți ceilalți îl ajută nonverbal.

ÎMBRĂȚIȘAREA FLUTURAȘILOR: Încrucșați-vă brațele peste piept, astfel încât mâna stângă să fie pe umărul drept și mâna dreaptă pe umărul stâng. Cereți-le copiilor să facă același lucru. Țineți brațele încrucșate și bateți-vă alternativ pe umeri. Cu mâna stângă, atingeți umărul drept și apoi bateți ușor pe umărul stâng cu mâna dreaptă. Repetați. Atingerea fiecărui umăr pe rând este un element esențial al acestui exercițiu. Comparați bătăile pe umăr cu mișcările aripilor de fluture. O „aripă” se ridică și coboară, iar apoi cealaltă „aripă” se ridică și coboară. Spuneți-le copiilor să „bată din aripi” timp de un minut, apoi opriți-vă, respirați și observați cum se simt. Întrebați-i pe copii: Cum vă simțiți? Continuați cu bătaia din aripi. Puteți face acest exercițiu cât de mult doresc copiii și de câte ori este nevoie pe zi.

NODUL UMAN: Împărțiți copiii în grupuri mici de 4 până la 6 membri. Toți stau în picioare în cerc. Spuneți-le să întindă mâna dreaptă în mijlocul cercului și să apuce (ușor!) o mână de vizavi. Apoi, spuneți-le să facă același lucru cu mâna stângă. În acel moment, fiecare copil trebuie să țină de mână alți doi copii. Acum toți copiii sunt legați într-un nod mare pe care trebuie să-l descurce fără să dea drumul la mâinile celorlalți. Spuneți-le copiilor să joace acest joc încet și cu grijă, astfel încât nimeni să nu se rănească. În unele cazuri, poate fi mai bine să le permiteți copiilor să elibereze o încheietură pentru a se putea descâlci singuri. Acesta este un joc excelent pentru consolidarea spiritului de echipă la copii, deoarece îi obligă să concluzioneze pentru a găsi o soluție pe care o vizează toată lumea. Pentru a stimula chiar mai mult spiritul de echipă, puteți spune copiilor că nu au voie să vorbească – obligându-i astfel să convină asupra unor strategii cu ajutorul limbajului corpului, ceea ce intensifică coeziunea echipei pe care jocul își propune să o dezvolte.

VALUL: În perechi, copiii se țin unul pe altul de încheieturi. Apoi cereți-le să se aplece împreună și să se ridice în picioare împreună. Repetați această activitate de mai multe ori.

DRAGONUL: Această activitate se desfășoară optim cu șapte copii, dacă sunt mai mulți, atunci faceți mai mulți dragoni. Toată lumea formează un șir indian, unul în spatele celui alt, cu mâinile pe talia celui din față. Apoi, „capul” dragonului, primul copil din rând, încearcă să prindă „coada”, adică pe copilul din capăt, în timp ce „corpul” (toți ceilalți) încearcă să obstrucționeze „capul”. În timpul jocului, „corpul” trebuie să rămână conectat, iar copiii nu trebuie să piardă contactul.

SARDINELE: Se joacă la fel ca „de-a v-ați ascunselea”. Un copil se ascunde. După un timp, ceilalți încep să-l caute. Când cineva îl găsește pe copilul ascuns, se ascund împreună în același loc. Jocul se termină atunci când toți se ascund în același loc.

SALTUL CANGURULUI: Un copil imită un cangur și țopăie, încercând să-i prindă pe ceilalți, care fug de el. Când prinde pe cineva, sar împreună ca niște canguri și îi vânează pe ceilalți. La sfârșitul jocului, toți țopăie ca niște canguri.

DUȘUL: Grupați copiii în perechi. Un copil închide ochii. Celălalt îl „dușează” cu vârful degetelor, trecând peste cap și corp ca niște picături de apă. Când „dușul” se termină, îl „usucă” pe copilul „ud”, frecându-l cu palmele. Apoi fac schimb de roluri. Copiii se pot juca între ei, sau educatorii pot juca cu fiecare copil în parte. Acest exercițiu îi face pe copii să fie energizați și relaxați. **TOTUȘI, ÎNAINTE DE A-L JUCA, VERIFICAȚI DACĂ FIECARE COPIL SE SIMTE ÎN LARGUL SĂU SĂ FIE ATINS. COPILUL TREBUIE SĂ AIBĂ ÎNCREDERE ÎN DUMNEAVOASTRĂ. NU LĂSAȚI ALȚI ADULȚI DIN GRUP SĂ FACĂ ACEST EXERCITIU CU COPIII!**

MASAJUL DE GRUP: Copiii stau în cerc, unul în spatele celuilalt. Fiecare îl masează pe cel din față, și este masat de copilul din spatele său. După un timp, copiii se întorc și repetă exercițiul.

JONGLERIA CU BALOANE: Provocați-i pe copii să mențină toate baloanele (1+ pentru fiecare copil) în aer. Motivați copiii să coopereze și să se ajute reciproc. Faceți acest joc mai interesant și mai amuzant adăugând mai multe baloane sau impunând restricții, de exemplu, nu pot atinge baloanele cu mâna etc.

Cultivarea rezilienței copiilor

Reziliența este capacitatea de a depăși greutăți și adversități grave și de a-ți reveni, prin recuperare și vindecare. Este o capacitate importantă, pe care încercăm să o dezvoltăm la copiii refugiați printr-o combinație de strategii. Unele dintre strategiile noastre se concentrează asupra capacităților interne, precum stima de sine, autoreglarea și capacitatea de adaptare. Altele se referă la factori externi, precum **sprijinirea atașamentelor stabile și pozitive și a relațiilor sănătoase între copil și îngrijitori** sau sprijinirea familiilor pentru a crea o **rețea socială de susținere** cu legături sigure și de încredere cu alți adulți, de exemplu, de la școală, din comunitatea mai largă.

Evaluări	Observați când un copil cu care lucrați se confruntă cu o provocare și refuză să continue activitatea. Cereți-i copilului să vă spună ce s-a întâmplat și cum se simte. Stimulați-l să continue să încerce cu sprijinul dumneavoastră și laudați-i eforturile. Asigurați-l că a reușit să continue, deși a fost dificil.
Stima de sine	Ajutați-i pe copii să creadă că pot face față oricăror provocări dacă sunt hotărâți. Puteți include povești cu personaje care au realizat anumite lucruri prin perseverență. Lăudați și încurajați copiii pentru a le dezvolta încrederea și pentru a-i ajuta să își conștientizeze propriile puncte forte.
Activități	Organizați zile sau săptămâni cu activități axate pe teme legate de reziliență, cum ar fi empatia, perseverența, răbdarea, hotărârea, aspirațiile, sprijinirea celorlalți și bunătatea.
Strategii	Reamintiți-le copiilor diferite modalități de a face față situațiilor dificile, de exemplu, cerând sprijinul unui prieten, al unui adult sau al unui grup. Exemplificați modul în care obțineți sprijin din partea grupului; de exemplu, propuneți-le să joace un rol și să vă ajute în organizarea activităților, apoi exprimați-vă recunoștința și bucuria că vă simțiți susținuți de ei.

Activități pentru consolidarea stimei de sine și a respectului pentru diversitate¹²

După cum am menționat mai sus, bazele încrederii și ale stimei de sine sunt stabilite devreme în viața unui copil, pentru tot restul vieții. Desconsiderarea și experiențele negative pot afecta cu ușurință stima de sine a unui copil. Din cauza propriilor experiențe negative și a bunăstării puse în pericol a părinților și a îngrijitorilor lor, copiii refugiați pot fi afectați de lipsa de încredere în propriile forțe și de un respect de sine foarte scăzut. Sarcina cadrelor didactice din învățământul preșcolar este să îi sprijine pe copii și să le ofere experiențe pozitive pe cât posibil, pentru a le reda stima de sine.

Activitate: Sunt special/ă

Prin această activitate, copiii pot înțelege că fiecare copil din grupă este special. De asemenea, își dezvoltă respectul de sine.

Pentru această activitate aveți nevoie de următoarele materiale: hârtie, lipici, foarfecă, sfoară, fotografii, creioane colorate.

Descrierea activității:

1. Confectionați un jurnal pentru fiecare copil. Luați trei foi mari (format A3) și o coală mai groasă sau un carton de aceeași dimensiune și împăturiți-le în două. Faceți găuri mici în mijloc, coaseți cu ață. Copiii mai mari pot face singuri jurnalul.
2. Spuneți fiecărui copil să își lipească fotografia (sau un desen) pe coperta jurnalului sau să se deseneze dacă nu are fotografii. Fiecare va scrie (sau puteți scrie dumneavoastră sau părinții în locul lor) informații despre propria persoană în jurnal și își va lipi fotografiile sau desenele. De exemplu, jurnalele pot conține informații despre înălțimea, greutatea, culoarea ochilor, culoarea părului, membrii familiei, animalele de companie, limbile pe care le vorbesc, porecla, data nașterii, ce le place să mănânce etc.
3. Aceste jurnale pot fi păstrate în colțul de lectură, astfel încât fiecare copil să își poată cunoaște mai bine colegii de clasă.

Activitate: Ceva despre mine – Povestea numelui meu

Prin această activitate, le veți oferi copiilor ocazia de a învăța unii despre alții într-un mod neobișnuit și de a reflecta asupra asemănarilor dintre ei. De asemenea, vă va ajuta să învățați nume și câte ceva despre copii și despre cultura lor.

Descrierea activității:

- Copiii se așază în cerc, și fiecare își spune numele în mod diferit: repede – lent, șoptit – tare, așezat – în picioare, în combinație cu mișcarea (ceilalți pot repeta mișcarea) etc.
- Fiecare copil își desenează numele, iar educatorul le scrie numele.
- După ce termină, fie își plasează desenul în cerc, ca să îl poată vedea toată lumea, fie organizează o expoziție.

¹² Activitățile sunt extrase din Education for Diversity – Program for adults working with and for children – Toolkit, 2018, ISSA.

- Copiii formează grupuri pornind de la numele lor (criteriile pot varia în funcție de vârsta copiilor, se pot grupa după nume identice, asemănătoare, după numărul de litere din nume, după prima sau ultima literă, după cum rimează etc.).
- Fiecare grup primește o hârtie mare pe care sunt scrise numele lor (copiii mai mari își pot scrie singuri numele).
- În grupuri mici, discută următoarele subiecte (puteți adapta subiectele în funcție de vârstă): semnificația numelui lor, cum l-au primit, dacă le place, cum li se spune acasă și cum vor să li se spună la grădiniță/școală).
- Notați concluziile
- Cereți fiecărui grup să le spună celorlalți ce au discutat și ajutați-i să formuleze niște învățăminte. (De exemplu, cine le-a dat numele, câtor copii le plac numele lor etc.).

NOTĂ: Această activitate este mai potrivită pentru copiii mai mari și pentru cei care vorbesc aceeași limbă. Cu copiii mai mici puteți face doar prima parte a activității, fără discuția de grup.

Activitate: Aici este locul nostru – Construirea sentimentului de apartenență la o comunitate

Prin această activitate îi veți ajuta pe copii să înțeleagă că, în ciuda diferențelor, pot să se adapteze unii la alții, să lucreze și să învețe împreună.

Descrierea activității:

- Cereți copiilor să își deseneze autoportretele și să le taie în formă de puzzle (fiecare autoportret este o piesă a unui puzzle (vezi foto)).
- Împreună cu copiii, creați un afiș și găsiți un loc în clasă unde îl veți expune. (Cereți copiilor să-și scrie numele, dacă nu pot, scrieți-le dumneavoastră în locul lor).
- Discutați cu copiii ce cred ei, locul lor este în clasa lor? Dacă nu, de ce? Ce ar trebui să schimbe.

NOTĂ: nu permiteți copiilor să dea vina pe alt copil – rugați-i să se gândească la prietenie, la ceea ce fac unii pentru alții etc.

- Încheiați activitatea cerând fiecărui copil să spună ce va face pentru a-și transforma clasa într-o comunitate.

NOTĂ: Puteți face această activitate și fotografiind chipurile copiilor, apoi le măriți, le lăminați și le decupați în formatul puzzle (ca în activitatea anterioară) și le folosiți pentru a discuta despre asemănările și diferențele dintre copii și pentru a construi un puzzle cu fotografii.

NOTĂ: Această activitate poate fi realizată atât cu copii mai mici, cât și cu cei mai mari. Diferența constă în nivelul discuției din timpul activității. De asemenea, este important să vorbească toți aceeași limbă.

Activitate: Punctele mele forte – punctul nostru forte

Prin această activitate, copiii sunt ajutați să își identifice punctele forte și calitățile și, pe baza acestora, să se conecteze cu ceilalți.

Descrierea activității:

- Dați fiecărui copil o foaie de hârtie pătrată (A5 – jumătate din hârtia A4) și spuneți-le să deseneze ceva care să îi reprezinte, care să le illustreze un punct forte, ceva de care sunt mândri, care îi face speciali, importanți, de respectat.
- Când au terminat, rugați fiecare copil să se ridice în picioare și să spună ce îi place la propria persoană, un lucru de care sunt mândri.
- Luați o coală mare de hârtie și spuneți-le copiilor să lipească toate foile lor pe ea. Asigurați-vă că și-au notat numele și de ce sunt mândri. Dacă nu pot să o facă, scrieți dumneavoastră pentru ei.
- În partea de sus a colii, scrieți: „Punctele noastre forte” și, împreună cu copiii, decideți unde doriți să o plasați.
- Discutați cu copiii despre faptul că acum știu la ce se pricep prietenii lor și cum se pot baza pe ei la nevoie.
- La final, organizați o îmbrățișare de grup

NOTĂ: Această activitate pare foarte simplă, dar poate fi foarte dificilă pentru mulți copii, în special pentru cei care provin din grupuri vulnerabile. Dacă știți că aveți în grup copii cărora le vine greu să spună lucruri frumoase despre ei înșiși, înainte de a începe această activitate folosiți orice ocazie pentru a-i lăuda pentru ce au făcut și rugați-i să vorbească despre ceea ce le place altora la ei etc. **Nu-i lăsați pe copii să se întrecă între ei pentru a stabili cine este mai bun etc. Subliniați faptul că toți avem calitățile noastre.**

Activitate: Peretele familiei

Prin această activitate îi veți ajuta pe copii să se simtă mai confortabil în clasă și să învețe despre familiile lor. De asemenea, veți afla mai multe despre familiile copiilor. **Abordați cu grijă această activitate dacă știți că unii copii au pierdut membri ai familiei sau sunt separați de ei.**

Afișați pe perete fotografiile de familie sau, dacă nu aveți fotografiile, puneți desene care reprezintă familia și scrieți numele copiilor.

Pereții familiei și prezența jurnalelor scrise și realizate de membrii familiei sunt modalități de a aduce familiile copiilor în clasă. Fotografii copiilor care desfășoară activități în comunitatea lor de învățare sau cărțile care documentează activitățile lor, proiectele la care au lucrat, îi ajută pe copii să se descopere și le arată că aparțin acelei comunități. Etalați lucrările artistice și creațiile copiilor în locul materialelor produse în comerț. Afișați întotdeauna lucrările copiilor la nivelul ochilor lor, astfel încât să le poată vedea.

Activitate: Familia mea provine din...

Această activitate îi poate ajuta pe copii să învețe despre caracteristicile culturii din care provin strămoșii lor. Aveți nevoie de materiale pentru realizarea cărților.

Descrierea activității:

- Cereți fiecărui copil să facă o carte despre istoria familiei sale. Spuneți-le să deseneze în carte (pot folosi și fotografii, dacă există) bunicii și alte rude. Cartea poate conține tot felul de informații, ce le place celor din familie să mănânce, ce limbă vorbesc, ce jocuri joacă, ce tradiții urmează.
- Puteți include și părinții în această activitate, în cadrul întâlnirilor cu părinții. Rugați-i să le vorbească copiilor despre istoria familiei sau să completeze o fișă pe care o pregătiți în prealabil pentru ei.
- Creați o expoziție pe un perete. Jucați jocuri precum „memorie” și „loto”, sau „asociază fotografia cu un nume”.
- Faceți etichete cu numele copiilor, al familiilor și prietenilor acestora. Jucați jocul asocierii fotografiilor cu nume.
- Copiii pot compara fotografiile, pentru a identifica și explica asemănările și diferențele dintre ei.

Puteți folosi un afiș sau o hartă a țării. Rugați părinții să lucreze împreună cu copiii pentru a marca locurile de unde provin (orașe, sate) și în care au rude și prieteni. Puteți folosi și o hartă a lumii, pentru a desfășura o activitate similară. Această activitate este foarte importantă pentru copiii migranți și refugiați, deoarece pot menține legătura cu locul de origine și pot demonstra rețeaua socială din care fac parte. În ciuda dificultăților cu care se confruntă familiile, este un proces de vindecare, care menține vii amintirile și continuitatea cu amintiri pozitive despre oameni și locuri.

Casa mea și familia mea¹³

Prin această activitate veți oferi copiilor posibilitatea de a învăța despre familiile celorlalți, le veți întări sentimentul de apartenență și le veți da ocazia să vorbească între ei despre familiile lor, despre persoanele importante din viața lor și despre modul în care trăiesc sau trăiau.

Materiale

- cutii de pantofi sau alte cutii de carton de dimensiuni mai mici
- hârtie
- foarfecă
- culori
- Lipici
- Alte materiale nestructurate, cum ar fi: lână de diferite culori, sfori etc. cataloage vechi, pliante publicitare

Descrierea activității:

- Familia mea și persoanele importante din viața mea. Copiii se așază în cerc și vorbesc despre familiile lor, despre locurile în care locuiesc și despre persoanele importante din viața lor (această activitate poate dura o săptămână).
- Construim un apartament. Fiecare copil aduce sau primește câte o cutie de carton sau de pantofi și își construiesc apartamentele (locuințele) din cutii – pictează, fac mobilier etc.
- Prezentarea unor persoane importante. Desenează persoane importante din viața lor și le decupează. Le pot lipi în casă sau pur și simplu le pot plasa înăuntru (amintiți-le să nu uite să se adauge și pe ei).

¹³ Din: Creativity Activity Cards developed in cooperation between Kinderkunst Zentrum Berlin, UNICEF și ISSA, 2016/17

- Creați un spațiu în care să fie plasate toate cutiile, astfel încât copiii să le viziteze și să le arate colegilor, în timp ce povestesc despre viața lor, despre familie și persoanele importante.
- Aceeași activitate poate fi folosită cu copiii pentru a-și crea casa sau apartamentul de vis și pentru a pune înăuntru toate persoanele pe care le iubesc.
- De asemenea, puteți adapta această activitate pentru a construi împreună cu copiii o școală și o comunitate de vis și pentru a discuta despre cum vor trăi oamenii acolo etc.

Sfaturi importante pentru educatori:

- Această activitate poate fi organizată cu copii cu vârste cuprinse între 4 și 9 ani și o puteți adapta, în funcție de vârstă, cu sarcini mai dificile sau mai simple, fie lăsându-i pe copii să o realizeze singuri fie oferindu-le mai mult ajutor.
- Această activitate poate dura săptămâni sau chiar luni de zile și poate fi ușor de integrat în planuri tematice (Cum trăiesc oamenii) sau în proiecte mici, care se concentrează pe modul în care trăiesc oamenii.
- Discuțiile aferente acestei activități pot fi foarte sensibile. Trebuie să vă asigurați că fiecare copil se va simți mândru și fericit de casa și familia sa și de persoanele importante pentru el.
- Este în regulă să discutăm cu copiii despre faptul că există diferențe între locurile în care trăim, **dar toate familiile noastre sunt valoroase și toți ne iubim casa.**

Autoportrete

Realizarea autoportretelor este o activitate care trezește inspirația tuturor. Utilizați metode și mijloace diferite pentru a o realiza.

Priviți fotografiile.

Notați numele copiilor și afișați desenele acestora pe pereți.

Vă recomandăm să colecționați lucrări ale copiilor, în special cele care le pun în valoare punctele forte, cine sunt și de unde provin – de exemplu, autoportrete și cutii de pantofi din activitatea *Casa mea și familia mea*. Atunci când copiii pleacă dintr-o tabără de refugiați și de la grădiniță, pot lua cu ei aceste lucrări. Ulterior, îi pot ajuta ca factori reconfortanți.

Sfaturi pentru gestionarea conflictelor și a incidentelor discriminatorii¹⁴

Avem tendința de a privi refugiații ca pe un grup omogen și de a nega faptul că în rândul acestora, ca și în rândul altor persoane și grupuri diferite, pot apărea incidente discriminatorii.

Le sugerăm practicienilor să procedeze în felul următor, atunci când îi văd pe copii excluzându-i pe alții, tachinându-i, poreclindu-i, intimidându-i etc:

- Dacă doriți ca cei mici să învețe să se comporte în mod respectuos și lipsit de prejudecăți, trebuie să reacționați imediat. Nu ignorați niciodată acest tip de incidente și nu vă bazați pe convingerea că schimbarea comportamentelor se va produce de la sine.
- Abordați direct copilul care a jignit alt copil, spunându-i cu o voce calmă, dar fermă: „Acest tip de comportament nu este acceptabil în clasa noastră. Nu îi poți spune prietenei tale Asha că este o afgană urâtă. Acest lucru o face să se simtă jignită, tristă sau furioasă”.
- Dacă ați convenit asupra regulilor clasei, reamintiți-le și subliniați faptul că anumite comportamente și reacții nu sunt adecvate. Procedați în așa fel încât să nu dați vina pe copil, ci să vizați comportamentul său (de exemplu, în loc să spuneți „Ești nepoliticoasă”, puteți spune „Modul în care te-ai purtat cu prietena ta a fost nepoliticos”).
- Liniștiți copilul care a fost ținta discriminării și a jignirilor și ajutați-l să își verbalizeze sentimentele. De ex. „Cred că atunci când Mira ți-a spus că ești o afgană urâtă te-ai simțit furioasă și tristă. Este normal să te simți supărată și tristă din cauza asta. Cu toții vrem să fim tratați cu respect.”
- Promovați empatia, motivând copilul care a jignit alt copil să încerce să se raporteze la sentimentele celui jignit. De ex. „Cum te-ai simți dacă cineva ți-ar spune ceva ce nu-ți place”
- Reafirmați valoarea ambilor copii. „Pielea ei este diferită de a ta, iar ea provine din altă țară; este afgană. Asta o face specială și unică. Și tu ești specială. Toți suntem diferiți. Unii oameni sunt din Siria, alții sunt din Afganistan. Unii oameni au ochii albaștri, alții au ochii căprui. Unii oameni vorbesc arabă, alții pashto sau dari. Toți suntem diferiți. Pentru mine, amândouă sunteți importante și țin la amândouă.”
- Folosiți termeni adecvați și ilustrați prin propriul exemplu un comportament respectuos. Folosiți această ocazie ca pe un moment de învățare, pentru a oferi informații suplimentare. „Asha este afgană, iată cum ar trebui să îi vorbești.”
- Implicați întregul grup și profitați de această ocazie pentru a începe conversația/discuția. Subiectul și modul în care va evolua conversația depind de vârsta copiilor. „Nimeni nu vrea să i se spună că e proastă sau să râdă cineva de ea din cauza naționalității, este dureros. Aveți experiențe similare? V-a durut când cineva a vorbit nepoliticos despre voi? Ce ați făcut atunci? Ce ați dorit să facă ei?” Dacă lucrați cu copii mai mici, puteți folosi marionete sau păpuși pentru a demonstra o situație în care cineva este poreclit sau exclus, apoi întrebați copiii despre sentimentele implicate.

¹⁴ Adaptare după: Office of the Minister of Children Ireland.2006. Diversity and equity guidelines for childcare providers. https://www.dcy.gov.ie/documents/childcare/diversity_and_equality.pdf and Insensitivity to Physical, Racial, or Ethnic Differences by Lesia Oesterreich, M.S., National Network for Child Care – NNCC. Part of CYFERNET, the National Extension Service Children Youth and Family Educational Research Network (1995)

Atunci când apar conflicte între copii, puteți aplica următoarea abordare în șase pași (Epstein, 2007)¹⁵

1. Abordați situația cu calm; puneți capăt oricăror acțiuni care provoacă suferință.
2. Confirmați sentimentele copiilor fără a emite judecăți.
3. Colectați informații lăsând toți copiii să-și exprime punctul de vedere.
4. Reformulați problema.
5. Cereți idei de soluții și alegeți împreună una dintre ele. În cazul în care copiii nu pot veni cu idei bune, dați-le câteva exemple, oferiți-le opțiuni, sugerați compromisuri și aplicați regulile.
6. Asigurați-le sprijin în continuare pe această temă, pentru reconciliere. Ajutați copiii să depășească conflictul.

Dacă nu vorbiți aceeași limbă cu copiii, folosiți comunicarea nonverbală și diferite elemente de recuzită pe care le puteți pregăti în prealabil. Puteți avea o cutie cu imagini cu diferite soluții sau simboluri (mai multe simboluri pentru un sentiment, deoarece copiii aflați în conflict pot simți același lucru). Copiii pot folosi simboluri pentru a indica ceea ce simt. De asemenea, pot explora imagini cu diferite soluții și le pot alege pe cele care le plac.

Întotdeauna puneți capăt conflictului și separați copiii.

Reducerea stresului în cadrul și asupra familiilor

După cum am menționat deja, familiile de refugiați se pot confrunta cu stres din mai multe motive diferite. Multe familii de refugiați se recuperează în urma experiențelor care le-au determinat să își părăsească țara de origine. De asemenea, mulți refugiați se pot confrunta cu adversități, precum sărăcia, faptul că

au lăsat multe resurse în urmă, lipsa unui loc de muncă. Refugiații tind să trăiască într-o stare de instabilitate și precaritate, ceea ce înseamnă un stres suplimentar pentru familie. Incertitudinea îi face să se simtă neajutorați și lipsiți de speranță, pentru că nu își pot controla viitorul.

Atât în Grecia, cât și în Germania, în centrele de primire/taberele de refugiați, părinții au menționat provocări similare:

- Reconectarea cu punctele forte și capacitățile lor.
- Relaxarea și bucuria de a fi părinte chiar și în circumstanțe dificile.
- Îngrijirea copiilor și îngrijirea propriei persoane (fizică și psihologică).
- Experiența derutantă de a fi părinte într-un centru de primire/într-o tabără de refugiați.
- Pierderi și stres – dificultăți în a le face față.

Există factori interni sau externi care pot provoca stres. Factorii interni de stres includ sentimentele și așteptările noastre, în timp ce factorii externi de stres provin din mediul înconjurător și din evenimentele care au loc în jurul nostru. Factorii interni de stres influențează capacitatea cuiva de a răspunde și de a face față factorilor externi de stres.

Pentru o familie de refugiați, cel mai des întâlniți factori de stres sunt următorii:

¹⁵ Tankersley, D., S. Brajkovic, S. Handzar, R. Rimkiene, R. Sabaliauskiene, Z. Trikić, and T. Vonta. (2010). Putting knowledge into practice: A guidebook for educators on ISSA's Principles of Quality Pedagogy. Netherlands: International Step by Step Association.

Factori interni de stres	Factori externi de stres
<ul style="list-style-type: none"> • Furie • Rușine • Teamă • Dezamăgire • Eșecul ca părinte • Umilire • Dezonoare 	<ul style="list-style-type: none"> • Mediul fizic, tabere de refugiați și centre de primire supraaglomerate • Lipsa unei case • Lipsa veniturilor • Leziuni și sănătate precară • Lipsa accesului la servicii, de exemplu, copiii nu pot merge la grădiniță, la școală, la medic

Este esențial să reținem că părinții și îngrijitorii refugiați se confruntă cu un dublu stres legat de:

- Situația lor actuală și,
- Părinți care se confruntă cu situații dificile.

Rolul nostru este să îi ajutăm pe părinți să gestioneze stresul și să îl înfrunte, dezvoltându-și capacitatea de a-i face față. De asemenea, trebuie să îi sprijinim în rolul lor de părinți, oferindu-le ocazii de a se juca cu copiii lor, de a-i sfătui, de a-i asculta și de a fi alături de ei.

Potrivit UNHCR, majoritatea taților refugiați oferă tărie și stabilitate copiilor lor în timpul celor mai periculoase și dificile momente din viața lor. Aceștia își protejează micuții în timp ce fug de violențe și persecuții și își clădesc o nouă viață după ce au fost nevoiți să lase totul în urmă. Cu toate acestea, în multe cazuri, atunci când nu reușesc să își îndeplinească rolul, pot fi foarte stresați și deprimați. În activitatea noastră trebuie să acordăm atenție și taților și să îi implicăm în activitățile din clasă cu copiii.

<https://www.unrefugees.org/news/celebrate-the-strength-of-refugee-fathers/>

Pentru a reduce stresul părinților, vă recomandăm următoarele:

Empatie	Trebuie să înțelegeți că unii părinți încă se luptă cu stresul și este posibil să nu fie capabili să petreacă timp cu copiii lor sau să îi sprijine în procesul de învățare. Rețineți că a fi părinte poate fi stresant chiar și în circumstanțe normale. Ajutați părinții refugiați să înțeleagă că nu sunt singuri și că stresul este natural.
Răbdare	Înțelegeți că unele familii au nevoie de timp pentru a dobândi încredere. Începeți prin a lua inițiativa de a vorbi cu părinții și de a vă arăta interesul față de copiii lor și față de ei. Oferiți sfaturi, dar nu vă impuneți niciodată opinia.
Transparență	Creați un spațiu sigur în care familiile se pot întâlni și se pot simți acceptate și binevenite. Introduceți reguli care să includă confidențialitatea, o abordare lipsită de prejudecăți și respect reciproc. Asigurați-vă că limbajul și stilul dumneavoastră de comunicare sunt adecvate. Asigurați-vă că aveți limite clare și egale cu toate familiile, evitați să comparați familiile și concentrați-vă în mod egal asupra tuturor îngrijitorilor.
Atitudine pozitivă	Folosiți un limbaj pozitiv, care să încurajeze familiile și să nu le facă să se simtă vinovate. Lăudați familiile pentru eforturile lor și pentru ceea ce fac pentru copiii lor. Povestiți familiilor despre progresele copilului, deoarece acest lucru le-ar putea face să se simtă mândre de copiii lor și să sărbătorească succesul.

Consolidarea comunității	Creați activități și evenimente distractive pentru a-i ajuta pe părinți să cunoască alți părinți și să se simtă sprijiniți.
Concentrarea atenției asupra momentului prezent	Explicați familiilor practicile de concentrare a atenției asupra momentului prezent folosite cu copiii.
Implicare	Unele familii s-ar putea simți capabile dacă le oferiți șansa de a face anumite lucruri și de a contribui la munca dumneavoastră cu copiii. Discutați cu părinții despre punctele forte și interesele acestora și informați-i cu privire la activități, de exemplu, rugați-i să vină la grădiniță și să-i învețe pe copii unele deprinderi, să le spună povești, să gătească împreună cu copiii mâncare tradițională etc.

**Cel mai bine ajutăm familiile colaborând cu ele.
Bunăstarea părinților este esențială pentru bunăstarea copilului.**

3. Sprijinirea copiilor care nu vorbesc limba greacă

Una dintre provocările cele mai dificile în ceea ce privește asigurarea unor oportunități de învățare și dezvoltare pentru copiii refugiați este bariera lingvistică. Pentru cadrele didactice de la grădiniță, este dificil și frustrant să nu poată comunica cu copiii și familiile. Pe de altă parte, bariera lingvistică se adaugă la stresul acestora și la sentimentul general de pierdere și neputință.

Pentru mulți dintre copiii care au ajuns în Grecia, perspectiva de a pleca mai departe în țările pe care le văd ca destinație finală este ceva îndepărtat. Cei mai mulți vor trebui să rămână în Grecia și să învețe în sistemul de învățământ elen. Astfel, sprijinirea copiilor pentru a învăța noua limbă de predare este esențială pentru achizițiile lor ulterioare și pentru bunăstarea generală.

Ar fi ideal ca profesorii să aibă asistenți care vorbesc limba (limbile) pe care o (le) vorbesc copiii sau părinți care îi pot ajuta, astfel încât copiii să poată învăța noua limbă, păstrându-și în același timp limba maternă. Din păcate, acest lucru este greu de realizat.

Principalele aspecte la care trebuie să fiți atenți atunci când lucrați cu copii care nu vorbesc limba dumneavoastră sunt următoarele:

Oferiți copiilor ocazia de a învăța și de a-și consolida limba maternă. Învățarea unei noi limbi valorifică competențele lingvistice dobândite în limba maternă. Folosiți limba maternă a fiecărui copil din clasă/grupă; învățați câteva cuvinte sau expresii în limba fiecărui copil; împreună cu copiii și părinții, creați un glosar care să conțină cele mai importante cuvinte; etichetați materialele în limbi diferite etc.

Cel mai bun mod de a învăța o nouă limbă este prin interacțiuni – vorbiți cu copiii în greacă (sau în alte limbi de predare) cât de mult puteți. Cereți și celorlalți angajați din grădiniță sau din tabăra de refugiați să procedeze la fel. Fiți conștienți de faptul că limba se învață cel mai bine într-un mediu funcțional/ semnificativ, și nu în mod izolat, când singurul scop este învățarea limbii.

Invitați părinții și copiii care nu vorbesc limba greacă să vorbească în propria limbă în sala de clasă. Pot spune o poveste, pot să îi învețe pe ceilalți un cântecel pentru copii, o poezioară, câteva cuvinte etc.

Împiedicați-i pe ceilalți să râdă de copiii care nu vorbesc bine limba greacă. Mențineți o atitudine fermă. Este inacceptabil ca cineva să fie făcut de râs.

Strategii recomandate¹⁶

- **Vorbiți lent și faceți pauze** – păstrați ritmul natural al vorbirii, dar faceți pauze mai lungi între propoziții.
- **Aveți răbdare și așteptați** – ascultați activ copilul atunci când vorbește și nu dominați conversația.
- **Vorbiți clar** – limitați utilizarea limbajului informal și a jargonului. Evidențiați cuvintele esențiale pentru înțelegerea conceptului pe care îl explicați.
- **Atenție la intonație** – acordați atenție intonației, care adesea influențează sensul cuvântului. Atunci când este necesar, accentuați pauzele dintre cuvinte și propoziții, dar nu într-un mod nefiresc.
- **Confirmați că îl înțelegeți pe copil** – Când un copil face eforturi pentru a vorbi într-o limbă nouă, răspundeți la toate afirmațiile sale confirmând că îi înțelegeți intențiile și nu îi ignorați inițiativa de comunicare.
- **Treceți de la propoziții simple la structuri mai complexe** – începeți cu cele mai simple structuri ale unei propoziții, iar când vedeți că face progrese, începeți să folosiți forme mai complexe. De exemplu: începeți cu „Copiii învață cântece” în loc să spuneți: „La grădiniță, copiii învață cântece și poezioare.”
- **Extindeți și detaliați ceea ce spune copilul** – Repetați ce spune copilul și adăugați un volum mic de informații noi. De exemplu, dacă un copil spune „Mingea”, îi răspundeți „Da, mingea”. O minge roșie”.
- **Exemplificați răspunsul dorit** – demonstrați copiilor pronunția unui sunet, unui cuvânt sau unei forme lingvistice pe care încă nu o produc singuri în conversație. Exemplificarea poate fi utilizată și pentru a le demonstra copiilor ce se așteaptă de la ei să spună sau să facă.
- **Creați o narațiune** – Vorbiți despre tot ceea ce face copilul ca și cum ați descrie acest lucru unei persoane care nu se află în sala de clasă pentru a-l vedea. Scopul narațiunii este de a asocia joaca, activitățile și acțiunile copilului cu un limbaj adecvat.
- **Oferiți copiilor timp suficient pentru a procesa ceea ce au auzit** – nu treceți prea repede la noi întrebări sau exemple.
- **Fiți atenți la vocabular** – utilizați cuvintele care sunt folosite mai des. Explicați termenii necunoscuți. Folosiți sinonime, dar nu prea multe, deoarece acest lucru poate deruta copilul.
- **Folosiți propoziții scurte, mai puțin complexe** – renunțați la locuțiunile prepoziționale care nu sunt esențiale pentru sensul mesajului și folosiți nume în loc de pronume.
- **Utilizați cuvintele noi în contextul lor natural** – utilizați cuvinte și structuri de propoziții noi într-un context/conținut familiar copiilor.
- **Repetăți cuvintele importante** – când spuneți același lucru de mai multe ori, îi oferiți copilului mai multe ocazii de a „prinde” sensul cuvântului pe care îl repetați. Un cuvânt poate fi, de asemenea, accentuat prin plasarea lui mai frecventă la începutul sau la sfârșitul propoziției.

Este posibil să fie nevoie să audă un cuvânt nou de 40 de ori sau mai mult înainte de a fi pregătiți să îl folosească în mod corect și independent.

¹⁶ Adaptare după <https://www.reyn.eu/app/uploads/2017/04/Korak-po-korak-Reyn-brosura-Cujes-li-me-ENG-preview-small1.pdf> and from materials developed by Dawn Tankersley for online course on Multilingual Language Development in Young Children and ISSA's Education for Diversity – Program for Children

- **Ascultați** – faceți un efort pentru a-i asculta mai mult pe copii și încurajați-i să vorbească, în loc să dominați conversația.
- **Folosiți materiale concrete** – obiecte, fotografii, elemente grafice și materiale video. Prezentați o imagine pentru fiecare element nou de vocabular pentru a declanșa memoria copiilor:
- **Folosiți expresii non-verbale** – gesturi, mișcări, limbajul corpului și jocuri de rol.
- **Etichetarea bilingvă/multilingvă** – marcați bilingv obiecte și părți ale clasei. Folosiți întotdeauna culori diferite pentru semnele bilingve, o culoare pentru a marca o limbă și alta pentru cealaltă (sau mai multe, dacă aveți mai multe limbi).
- **Materialele de învățare** – sala de clasă trebuie să fie plină de materiale care să îi motiveze pe copii să își dezvolte abilitățile lingvistice: cărți, cărți ilustrate, marionete, aparate de înregistrare a sunetelor, pixuri, hârtii, benzi desenate...
- **Încurajați copiii să vorbească între ei.**
- **Creați un sentiment de mândrie** – porniți de la ce știu deja și încurajați copiii să vorbească despre experiențele lor anterioare.
- **Dați dovadă de entuziasm, încredere, dar și de răbdare** – acest lucru le va permite copiilor să experimenteze cu învățarea limbii, în loc să renunțe.
- **Lăudați și încurajați deschis și direct** copiii.

Acestea sunt materiale ajutătoare create de studenți în timpul programului de vară al Universității din Patras – cele din prima categorie îi ajută copiii să își exprime emoțiile, cele din a doua categorie să vorbească despre vreme, cele din a treia categorie să vorbească despre anotimpuri.

(Stellakis N. și Spiliopoulou G.,
Departamentul de Științe ale Educației și
Dezvoltare Timpurie a Copilului al)

Un mediu care favorizează achizițiile lingvistice și alfabetizarea joacă un rol important¹⁷. Folosiți toate mijloacele pe care le aveți la dispoziție pentru a aduce limba (limbile) în sala de clasă. În acest scop, următoarele sfaturi ar putea fi utile:

¹⁷ Adaptare după Trikić, Z, Ionescu, M (Ed.)(2012). Building Opportunities in early Childhood from the Start, the Teachers' Guide to Good Practices in Inclusive early Childhood Services, Roma Education Fund – <http://ftp.issa.nl/sites/default/files/AGS%20Good%20Practice%20Guide.pdf> și după Blashka, J.K. (1998.), VIEWS (Spring, 12–13, 23)

- **Orarul zilnic** este afișat, ca și alte liste, peste tot în sala de clasă, în văzul copiilor; profesorii combină desenele, imaginile și limbajul scris, atât cu litere de tipar, cât și cu litere cursive.
- **Copiii au ocazia să citească, să scrie și să vorbească în fiecare centru;** tot creează, scriu, produc copiii este afișat astfel încât să le poată vedea, pentru a se mândri cu ele; copiii sunt sprijiniți să se „joc” cu limbajul în multe feluri (inventează cuvinte, povești în care cuvintele sunt la locul nepotrivit în text, scriu în felul în care doresc, scriu pe diferite suprafețe, cântă cântecele caraghioase etc.).
- **Există o bibliotecă în clasă** sau cel puțin un centru sau un raft cu cărți, reviste, periodice, benzi desenate etc.; există materiale necesare pentru povestiri și dramatizări; există o varietate de cărți; există un număr mare de cărți (dacă este posibil, între 5 și 8 cărți pentru fiecare copil); cărțile sunt accesibile, copiii pot să le ia oricând doresc; cărțile sunt dispuse în așa fel încât copiii să poată vedea coperta; există un echilibru între ceea ce ar putea fi considerat „cărți pentru băieți” și „cărți pentru fete”, precum și cărți care prezintă persoane de sexe diferite în roluri neașteptate și cărți pe diferite teme legate de diversitate, echitate, corectitudine; în această parte a sălii de curs ar trebui să existe perne, saltele etc.
- **Etichetarea:** funcția de citire și scriere este demonstrată în multe moduri diferite (de exemplu, etichete pe materiale, obiecte, centre în diferite limbi) – pentru copii, aceasta este cea mai bună modalitate de a dezvolta „dicționarul perceptiv”.
- Există numeroase ocazii pentru **dramatizări, jocuri de rol și jocuri simbolice.**
- **Copiii pot utiliza computerele** – există numeroase programe care sprijină alfabetizarea timpurie și achizițiile lingvistice
- **Educatorii le citesc copiilor sau le spun povești** cel puțin o dată pe zi; atunci când este posibil, de mai multe ori. Orice moment poate fi un moment de lectură.
- **Desenele și picturile copiilor sunt, de obicei, trimise sau prezentate părinților** – această practică constituie un bun punct de pornire pentru discuțiile cu aceștia și îi ajută să vadă progresele pe care le fac copiii lor. De asemenea, pot afla despre activitatea pe care o desfășurați cu copiii.
- **Copiii iau cărți de la grădiniță** – astfel, părinții le pot citi mai des copiilor. Chiar dacă părinții sunt analfabeți, tot le puteți trimite cărți: se pot uita împreună cu copiii la ilustrațiile din cărți și pot vorbi despre ele. În taberele de refugiați acest lucru poate fi mai dificil, este bine să luați această decizie în funcție de condițiile existente.
- **Educatorul adaptează permanent modul în care pot fi utilizate materialele de alfabetizare.**
- **Centrele de joacă și de învățare sunt amenajate în zone clar definite** – cercetările arată că spațiile proiectate și echipate corespunzător îi motivează pe copii să aleagă singuri materiale care îi ajută să învețe să scrie și să citească. Puteți distribui materiale pentru scris/citit în toate aceste centre.
- **Dicționare de perete** care includ imagini și cuvinte în diferite limbi (vorbite de copiii din grupă/clasă).

Perpetuați tradițiile comunităților și familiilor din care provin copiii. Colectați muzică, cântece tradiționale, cântece de leagăn, jocuri tradiționale, obiceiuri, povești și zicători. Cereți ajutorul părinților. Aceștia pot cânta, astfel încât să îi puteți înregistra și să folosiți muzica în activitățile de zi cu zi. Dacă părinții nu știu să citească și să scrie, încercați să găsiți pe cineva care să vă ajute. Integrați acest conținut în activitățile de zi cu zi. De exemplu, folosiți jocurile tradiționale ca activități de încălzire. Dacă lucrați cu copii cu origini culturale și lingvistice diferite, faceți un plan pentru a reprezenta diversitatea pe care o aveți în clasă.

Culorile – Dicționar de perete¹⁸

Educatorul tipărește sau desenează cercuri de diferite culori pe o coală A3 și o expune pe perete, astfel încât copiii să o poată vedea zilnic. Cu ajutorul copiilor și al membrilor familiei, adaugă numele culorilor în toate limbile pe care le vorbesc copiii din grădiniță (în fotografie, educatoarea a folosit engleza, franceza, araba și farsi). Copiii învață numele culorilor în greacă și în limbile materne ale tuturor.

	Ελληνικά	Αγγλικά	Γαλλικά	Αραβικά	Φαρσί
	Κόκκινο	Red	Rouge	أحمر (<i>Ahmar</i>)	قرمز (<i>Ghermez</i>)
	Μωβ	Purple	Pourpre	ارجواني (<i>Urjuwaani</i>)	ارغوانی (<i>Arghavâni</i>)
	Μπλε	Blue	Bleu	أزرق (<i>Azraq</i>)	آبی (<i>Âbi</i>)
	Πράσινο	Green	Vert	أخضر (<i>Akhdar</i>)	سبز (<i>Sabz</i>)
	Κίτρινο	Yellow	Jaune	أصفر (<i>Asfar</i>)	زرد (<i>Zard</i>)
	Πορτοκαλί	Orange	Orange	البرتقالي (<i>Burtuqali</i>)	نارنجی (<i>Nârenji</i>)

	Ελληνικά	Αγγλικά	Γαλλικά	Αραβικά	Φαρσί
	Γκρι	Grey	Gris	رمادي (<i>Rmadi</i>)	خاکستری (<i>Khâkestari</i>)
	Άσπρο	White	Blanc	أبيض (<i>Abyad</i>)	سفید (<i>Sefid</i>)
	Ροζ	Pink	Rose	زهري (<i>Zahri</i>)	صورتی (<i>Surati</i>)
	Καφέ	Brown	Marron	بني (<i>Bunni</i>)	قهوه‌ای (<i>Ghahveyi</i>)
	Μαύρο	Black	Noir	أسود (<i>Aswad</i>)	سیاه (<i>Siyâh</i>)

¹⁸ Această activitate a fost prezentată de Stellakis N. și G. Spiliopoulou, de la Departamentul de Științe ale Educației și Dezvoltare Timpurie a Copilului al Universității din Patras, și a fost pusă în aplicare în grădinițe în cadrul programelor de vară.

Activități care sprijină achizițiile lingvistice

De asemenea, vă puteți inspira din următoarele activități. Majoritatea nu necesită cunoașterea limbii, dar ajută la învățarea limbii și îmbunătățesc dezvoltarea holistică a copilului.

Activități care presupun mișcare – Mișcare creativă¹⁹

Faptul că au ocazia să fie implicați zilnic în activități creative care presupun mișcare poate avea un impact puternic asupra vieții de zi cu zi a copiilor, deoarece acestea reprezintă atât o activitate fizică, cât și un vehicul de auto-exprimare. Oferă experiența valoroasă a explorării și a creației, alături de beneficiile mișcării pline de vivacitate.

Mișcarea creativă le oferă copiilor ocazia de a-și controla corpul și de a-și conștientiza mișcările în spațiul pe care îl împart cu alți copii. Este plăcută, atenuează stresul, dezvoltă forța musculară, rezistența și îmbunătățește agilitatea și coordonarea. Îi ajută pe copii să se obișnuiască să urmeze instrucțiuni, să asculte indicații, să îi respecte pe ceilalți, care se mișcă în același spațiu. Contribuția mișcării creative la dezvoltarea capacității de rezolvare a problemelor, a gândirii critice, a limbajului și a memoriei de lucru a copiilor constituie un aspect insuficient apreciat și analizat. Cercetările arată că mișcarea și exercițiile fizice pot stimula creșterea celulelor creierului și pot facilita învățarea.²⁰ Mișcarea creativă le permite copiilor mici să pună întrebări și să găsească răspunsuri și soluții inovatoare la probleme prin utilizarea propriului corp.

Există patru elemente asociate cu mișcarea creativă, iar activitățile pot fi organizate în funcție de acestea.²¹

- **Variații ale mișcărilor diferitelor părți ale corpului:** De exemplu, mărșăluitul cu brațele în sus, îndoirea unui genunchi și menținerea celuilalt genunchi drept, mersul în vârful picioarelor etc.
- **Variații spațiale:** Mersul cu spatele, în lateral, răsucitul pe loc, mersul în formație etc.
- **Variații de timp:** Mișcare lentă, rapidă; mergem șapte pași și ne oprim etc.
- **Variații de energie:** Ne mișcăm ca și cum am fi în apă, pe nisipuri mișcătoare, în picioarele goale pe nisip fierbinte, ne mișcăm fără să scoatem un sunet etc.

Puteți utiliza diferite obiecte, cum ar fi o eșarfă sau o țesătură mătăsoasă, panglici lipite pe bețe sau cercuri hula, pentru a adăuga o nouă dimensiune activităților de mișcare liberă. Instrumentele muzicale mici, lanternele, animalele de pluș sau chiar pălăriile pot stârni imaginația copiilor, pentru a găsi noi moduri de a se mișca.

Mișcarea creativă poate deveni, de asemenea, o strategie pentru situațiile în care copiii devin agitați atunci când stau la coadă pentru a-și aștepta rândul să se spele pe mâini sau chiar în timpul activităților în cerc. Le putem sugera diferite moduri de a nu sta locului (își pot mișca coatele sau genunchii), îi putem pune să tropăie pe loc cât numărăm până la 10, apoi să se oprească, sau le putem cere să facă anumite mișcări repede sau lent. Le putem cere să facă pași astfel încât să creeze o formă de triunghi.

Mișcarea creativă poate contribui la învățarea dansurilor tradiționale din diferite țări. Copiii îi pot învăța pe educatori și pe colegi dansuri tradiționale din țara lor, iar educatorii îi pot învăța dansuri grecești. Pot participa și părinții.

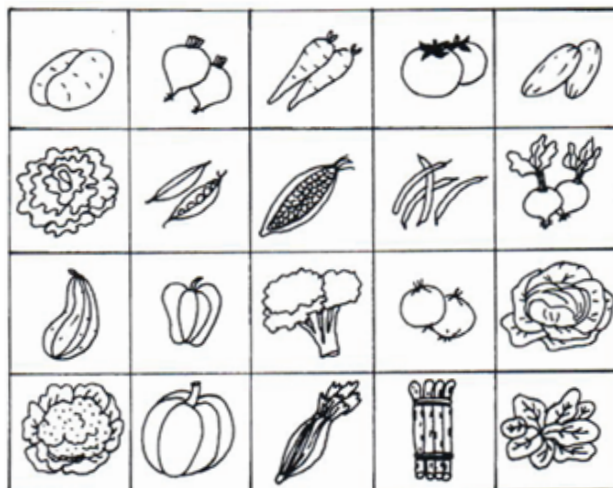
¹⁹ Extras din: Child-centered, democratic preschool classrooms: The Step by Step Approach, 2018

²⁰ Ratey 2008, Ratey, J. (2008). SPARK: The revolutionary new science of exercise and the brain. New York: Little, Brown.

²¹ Dow, C. (2010). Young children and movement: the power of creative dance. *Young Children*. National Association of Education for Young Children (<https://www.naeyc.org/tyc/files/tyc/file/V6N1/Dow2010.pdf>).

Planșe²²

Planșele pot ilustra imagini sau cifre; pot fi utilizate pentru numeroase jocuri în care copiii trebuie să asocieze diferite categorii. Sunt de mai multe tipuri, însă toate necesită observare, compararea asemănărilor și identificarea diferențelor. Aceste abilități de a asocia categorii sunt deosebit de importante pentru învățarea conceptelor științifice, matematice, pentru a învăța să citească. Planșele pot implica identificarea culorilor, a cifrelor, a fructelor sau diferitelor categorii de persoane și pot fi create pentru a fi utilizate la științe sociale. De exemplu, dacă se studiază tipurile de alimente, educatorul poate crea planșe cu fructe, legume și alimente bogate în proteine. Punând întrebări deschise, îi ajută pe copii să își extindă vocabularul.

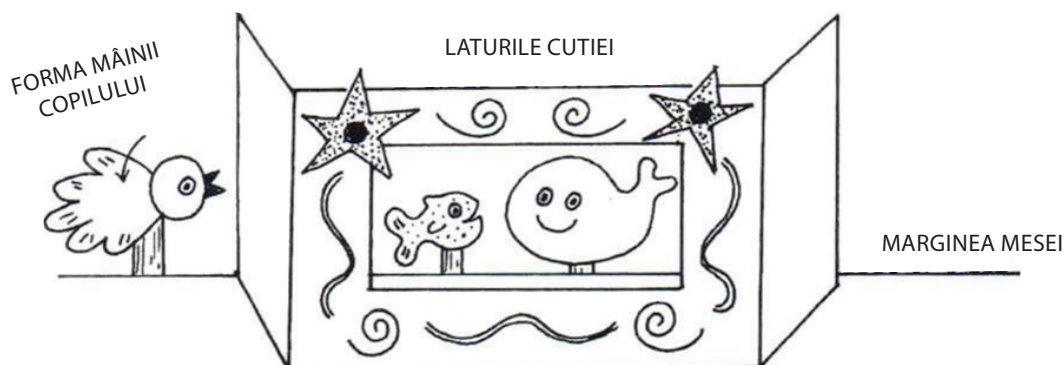
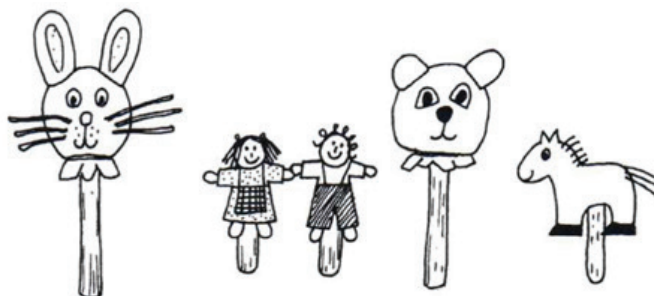
Puteți scrie numele obiectelor în greacă și în limbile pe care le vorbesc copiii.

Creați cartonașe care să corespundă imaginilor de pe planșe.

Folosiți-le ca pe planșe, punând accentul pe repetarea cuvintelor în diferite limbi. Puteți folosi această ocazie pentru a crea un dicționar de perete.

Teatru de păpuși²³

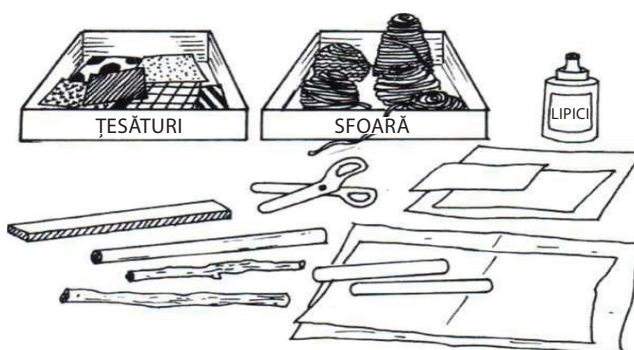
²² Coughlin A.P., Hansen K.A., Heller D., Kaufmann R.K., Rothschild Stolberg J., Burk Walsh K.: Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old. ISSA.

²³ *Ibid.*

Păpușile sunt folosite în numeroase activități în care copiii se joacă de-a teatrul. Indiferent dacă interpretează o scenă dintr-o poveste, re trăiesc o situație de viață sau pun în scenă un vis, copiii folosesc marionetele pentru a spune cu voce tare ce îi apasă. Marionetele stimulează utilizarea naturală a limbajului de către copil. Pe lângă numeroasele beneficii lingvistice, sociale și emoționale ale utilizării marionetelor atunci când se joacă de-a teatrul, confecționarea acestora le permite copiilor să își exprime creativitatea și imaginația. Utilizarea unei varietăți de marionete (marionete pe băț, marionete pe deget, marionete din pungi de hârtie) permite copiilor să facă alegeri, încurajează situații noi și face activitățile mai interesante.

Materiale

- bețe, crengi mai lungi
- pungi mici de hârtie
- fâșii de țesături, bucăți de hârtie
- lipici
- ziar sau bumbac
- apăsătoare de limbă din lemn sau bețișoare din lemn pentru înghețată
- ață, sfoară, nasturi, foarfece

Pregătiri

- Un copil mai mic poate pune o pungă peste băț și poate umple punga cu ziare sau cu vată.
- Educatorul îl ajută să lege partea de sus a pungii de băț, formând un cap.
- Copilul poate picta sau lipi decorațiuni pe cap sau pe față.
- Copilul îmbracă marioneta, alegând bucăți de hârtie sau de țesătură.
- Copiilor mai mari le place să picteze personaje de poveste pe hârtie rezistentă. După ce își decupează personajele, le lipesc pe carton și le fixează pe bețe de lemn.

Activitate

Unii copii sunt reticenți și ezită să vorbească în timpul activităților de grup sau să spună povești. Aproape ca prin magie, când țin în mână marionete, copiii se prefac că marioneta vorbește și participă la dialog. Iată câteva exemple de întrebări și comentarii ale educatorului pentru a facilita achizițiile lingvistice: „Acest copil nu poate să adoarmă fără o poveste. Vrea păpușa ta să-i spună o poveste?”. „Ce îi place cel mai mult păpușii tale la desert – fructe, înghețată sau tort?”

Variațiuni pe aceeași temă:

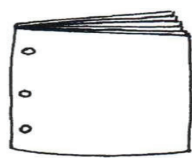
Dacă lucrați cu copii mai mari, creați un decor de scenă (o cutie mare de carton este o opțiune bună) sau un fundal (o coală de hârtie). Copiii pictează scena pentru piesa cu păpuși.

O carte despre mine²⁴

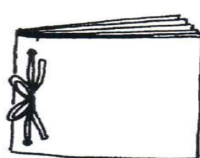
Literatura le oferă copiilor noi perspective și posibilități de înțelegere. Aceasta stimulează gândirea și dezvoltarea limbajului. Pentru a-i încuraja să iubească cărțile, citiți-le copiilor în fiecare zi și planificați activități prin care își pot crea propriile cărți. Acestea le oferă șansa de a face alegeri, deoarece copiii își selectează propriile subiecte, pornind de la lucrurile care le trezesc interesul. De asemenea, îi stimulează să se gândească la diferite moduri de asamblare a cărților. Crearea cărților împreună cu copiii le permite educatorilor să personalizeze conținuturile pentru orice domeniu de învățare. De asemenea, le oferă posibilitatea de a completa biblioteca clasei cu cărți în diferite limbi, ce reflectă diferite culturi.

ARC

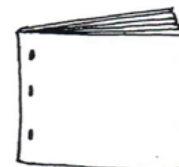
ȚINTIȘOARE

CUSUTĂ

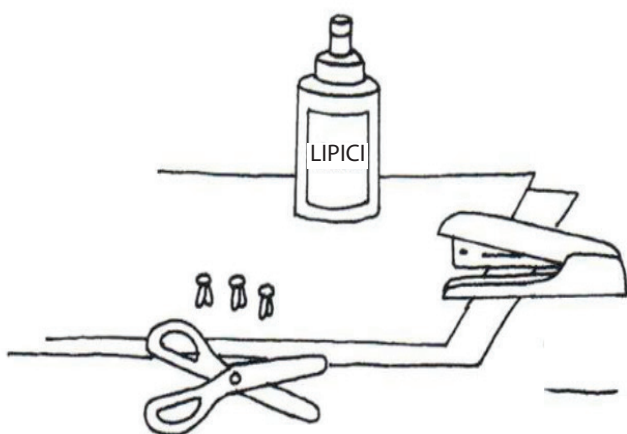
CAPSATĂ

CAPSATĂ

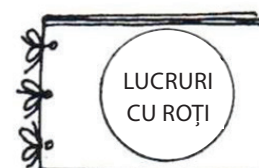
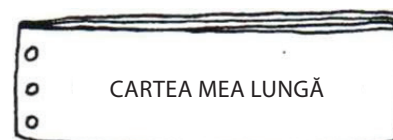
Materiale

- hârtie creponată colorată
- foarfecă
- capsator
- elastice de cauciuc
- carton
- sfoară sau clei
- perforator
- dispozitive de fixare a hârtiei
- reviste vechi, cataloage, cărți poștale etc.

În timpul activităților în cerc sau al întâlnirii de dimineață, explicați-le copiilor că vor face „O carte despre mine”. Fiecare carte va fi puțin diferită, deoarece fiecare persoană este unică, dar toți oamenii se și aseamănă în multe feluri. „În ce fel suntem toți la fel?” În timp, pot fi incluse în carte: amprentele mâinilor mele, amprentele picioarelor mele, amprentele degetelor mele; membrii familiei mele; culoarea ochilor mei; culoarea mea preferată; o poveste despre mine când eram bebeluș; ce-mi place cel mai mult să fac, cuvintele mele preferate în limba mea etc. Copiii îi pot dicta educatorului și pot face desene care să însoțească povestea.

Când cărțile sunt gata, educatorul le plasează în zona de alfabetizare pentru a fi consultate de copii. Vor fi încântați să se auto-descopere și să afle lucruri despre ceilalți copii. Activitatea îi ajută pe copii să dezvolte o abordare pozitivă privind diferențele, pe măsură ce conștientizează și înțeleg mai bine propriile caracteristici și pe cele ale colegilor lor.

²⁴ Ibid.

Pregătiți mai multe exemple de cărți de forme diferite. Copiii aleg forma și tema cărților.

Folosiți toate limbile vorbite în grupa dumneavoastră. Alcătuiți dicționare – denumirile părților corpului, cuvinte importante etc. Puteți oricând să cereți ajutorul părinților sau al altor persoane din tabăra de refugiați. Această activitate vă poate ajuta să creați o legătură cu familiile și, de asemenea, să învățați câteva cuvinte în limbile pe care le vorbesc copiii și familiile acestora.

Sunetul limbii²⁵

În timpul acestei activități, copiii vor vorbi despre limba pe care o vorbesc în familia lor. De asemenea, vor recunoaște diferențele dintre aceste limbi. Vor căpăta un sentiment de mândrie asociat cu apartenența la propria cultură și un sentiment de respect față de alte culturi.

Puteți folosi telefonul sau computerul pentru a înregistra copiii.

Descrierea activității

Discutați cu copiii despre limbile/dialectele pe care le vorbesc acasă. Încercați să înregistrați aceste limbi/dialecte diferite pe telefon (de exemplu, întrebați părinții sau copiii). Redați mai multe limbi/dialecte și rugați copiii să ghicească despre ce limbă/dialect este vorba.

Oferiți-vă să traduceți o poezie celebră în limba lor maternă și afișați-o pe perete sau în fața clasei.

Activități suplimentare pentru învățarea unei limbi noi²⁶

Copii mici – grădiniță

Punga cu secrete²⁷

Scopul acestei activități este de a-i ajuta pe copii să recunoască și să identifice cuvinte și termeni noi. Apoi, copiii vor memora denumirile corecte și le vor integra în vocabularul lor.

Materiale: set de imagini, set de obiecte similare. Ar fi ideal ca obiectele să fie cunoscute din poeziile și cântecele pe care le-ați folosit în jocurile cu rime sau în alte jocuri enumerate mai jos.

La pescuit²⁸

Scopul acestei activități este să îi determine pe copii să folosească cuvinte și expresii familiare. În timp ce priviți imaginile și vorbiți despre ele, copiii au ocazia să identifice detalii și să descrie imaginile.

Materiale: o undiță de pescuit (băț, sfoară, magnet); imagini cu animale, alimente și/sau obiecte de zi cu zi; pești din carton de diferite culori; agrafe de hârtie

²⁵ Education for Diversity – Program for adults working with and for children – Toolkit, 2018, ISSA.

²⁶ Ibid.

²⁷ Sallinen, et al. (2011).

²⁸ Ibid.

Cum procedați

1. Puneți imaginile într-o pungă și distribuiți câte un obiect fiecărui copil. Scoateți o imagine din pungă și spuneți-i denumirea: Am un cal. Cine are calul?
2. Copilul care are un obiect asemănător îl ridică și repetă împreună cu educatorul: Eu am calul: Puneți poza și obiectul pe podea, unde să le poată vedea toată lumea. Copiii pot cânta un cântecel despre un cal. După ce v-ați uitat la toate imaginile și obiectele și ați cântat cântecele legate de imagini, copiii vă pot ajuta să le puneți înapoi în pungă, denumind fiecare obiect atunci când este băgat în pungă.
3. Dacă copiii sunt familiarizați cu termenii respectivi, le puteți cere să pună obiectele în pungă după cum urmează: Anna poate lua mingea, Osian poate lua calul... În timpul activității trebuie să vorbiți despre obiecte, să fiți atenți la lucrurile care trezesc interesul copiilor, să completați propozițiile copiilor, să repetați cuvintele și să le folosiți în conversație. Nu spuneți „așa e greșit”, nu-i corecți, doar repetați cuvântul corect.

Evaluarea limbajului receptiv

- Pot copiii să urmeze instrucțiunile?

Evaluarea limbajului expresiv

- Pot denumi obiectul?

Cuvinte importante din partea familiilor

Pentru fiecare om există anumite cuvinte speciale. Dacă le cereți membrilor familiei să trimită cuvinte care reprezintă ceva important în viața lor, nu numai că puteți dezvolta vocabularul copiilor, dar le puteți oferi și o perspectivă asupra vieții membrilor propriei familii. Cercetarea cuvintelor este o activitate minunată pentru copii și îi determină să vorbească atunci când îi roagă pe cei din familie le spună cuvintele lor preferate. Cuvintele pot fi în orice limbă.

Cum procedați

1. Confeccionați o undiță de pescuit dintr-un băț; lipiți un mic magnet la capătul unei sfori și fixați celălalt capăt al sforii la capătul bățului. Pictați imagini sau tipăriți imagini de pe internet. Decupați peștii, lipiți imaginile pe ei și atașați o agrafă de hârtie pe fiecare pește.
2. Întindeți peștele pe podea, cu partea cu imaginea în jos. Apoi copiii „pescuiesc” pe rând câte un pește cu ajutorul dumneavoastră și denumesc imaginea. Priviți imaginile împreună cu copiii, descrieți-le și discutați despre ele. Puteți, de asemenea, să denumiți culorile.
3. După ce ați terminat jocul, puteți cânta cântece sau recita poezioare legate de imagini. De asemenea, puteți folosi cântece și poezioare din sesiunile anterioare.
4. Puteți varia jocul ascunzând obiectele în cameră și lăsându-i pe copii să le găsească, folosind indiciile dumneavoastră.

Evaluarea limbajului expresiv

- Pot copiii să denumească imaginile?
- Pot copiii să cânte cântecele sau să spună poezioarele care se potrivesc cu imaginile?

Părți ale corpului

Scopul acestui joc este de a învăța cuvintele și de a le integra în vocabularul copiilor. Copiii vor învăța cuvinte noi și vor începe să utilizeze cuvinte cunoscute. Începeți cu câteva poezioare și cântecele despre corp.

Materiale: o păpușă de mărime medie, o valiză sau o cutie și o pătură sau o pernă pentru păpușă, plasturi (atâția câți copii sunt în grup).

Activități de făcut cu copiii:

Rugați membrii familiilor să vă indice până la 5 cuvinte importante pentru ei și să le scrie și în limbile pe care le vorbesc cei din familie. Spuneți-le copiilor să facă un desen cu familia lor pentru fiecare dintre aceste cuvinte.

1. Creați un perete de cuvinte cu imaginile aferente desenate de copii.
2. Copiii pot crea categorii de cuvinte (câte sunt identice sau încep cu același sunet). Aceste cuvinte pot fi, de asemenea, reluate atunci când abordați unitățile tematice specifice.

Această activitate se poate face și cu copii mai mari, de clasa întâi.

Cum procedați

1. Scoateți păpușa din valiză sau din cutie și povestiți-le copiilor câte ceva despre ea: cum o cheamă, ce îi place, unde locuiește etc. Apoi spuneți-le copiilor că păpușa are nevoie de ajutorul lor, pentru că s-a lovit. Păpușa spune: „Au, au” și vă spune la ureche „unde o doare”. Spuneți-le copiilor care parte a corpului o doare pe păpușă, iar ei vin pe rând să aplice un plasture acolo cu ajutorul dumneavoastră. Apoi puteți săruta acea parte a corpului ca să-i treacă, repetându-i denumirea cu voce tare. Repetați acest lucru cu toți copiii. Când toți copiii au ajutat și au aplicat un plasture pe păpușă, aceasta este fericită și spune că nu o mai doare.
2. Dacă nu puteți folosi plasturi, puteți juca jocul doar întrebând păpușa unde o doare și suflând în acel loc. O altă posibilitate este să tăiați fâșii de tifon și să bandajați păpușa unde o doare.

Evaluarea limbajului receptiv

- Pot copiii să indice cu degetul diferitele părți ale corpului pe măsură ce le enumerați?

Evaluarea limbajului expresiv

- Pot copiii să sugereze părți ale corpului care ar putea dura?

Atât copiii mai mici, cât și cei mai mari**Eu sunt²⁹**

Această activitate dezvoltă abilitățile actoricești, limbajul expresiv, capacitatea de ordonare a activităților și de memorare, iar copiii se distrează!

Materiale: Materiale de recuzită legate de una dintre activitățile exemplificative enumerate mai jos.

Cuvintele pe care le puteți folosi: mă îmbrac, pun masa, mă pregătesc să merg la culcare, mănânc cina/prânzul, pregătesc sandviș, colorez un desen, îmi pun pantofii, mă spăl pe dinți, îmi plimb câinele, mă joc de-a casa, mă joc de-a școala, orice activitate imaginară

Cum procedați

1. Alegeți activități zilnice care să fie distractive și familiare pentru copii. Cele mai bune sunt rutinele simple.
2. Spuneți unui copil: „Arată-mi cum să...”
3. Întâi, copilul mimează activitatea, desemnând cu voce tare fiecare gest pe care îl face. De exemplu, pentru a face un sandviș: aduc pâinea, aduc untul etc.

²⁹ Rockwell, R. et al. (1999).

Variațiuni pe aceeași temă

1. Rugați un copil să descrie ceea ce face un alt copil, în timp ce acesta mimează.
2. Puneți un copil să spună altuia gesturile pe care trebuie să le facă pentru a mima o activitate. De exemplu, pentru a merge la culcare: pune capul pe pernă, închide ochii etc.

Evaluarea limbajului expresiv

- Pot copiii să spună ce fac în timp ce mimează o activitate zilnică?

Evaluarea limbajului receptiv

- Dacă un copil mimează activitatea pe care o descrie alt copil, copilul care mimează înțelege ce trebuie să facă?
- Pot copiii să descrie activitatea într-o ordine „corectă”?

Ce spune fața mea?³⁰

Expresia facială este o modalitate de a transmite un mesaj celorlalți. Această activitate le permite copiilor să exerseze această „utilizare socială” a limbajului nonverbal cu ajutorul unei oglinzi. Este important să descifrezi expresiile faciale ale celorlalți, dar și să știi ce „spune” fața ta.

Materiale: Oglindă, listă de expresii faciale.

Cuvinte pe care le puteți folosi: fericit, trist, curajos, emoționat, nervos, supărat, furios, speriat, surprins, timid, față, oglindă

Cum procedați

1. Cereți-le copiilor să se așeze în fața unei oglinzi mari.
2. Încurajați toți copiii să facă o față „fericită”. Fiecare copil se uită la propria față și la toate versiunile de fețe „fericite” ale celorlalți copii.
3. Spuneți-le să facă un alt fel de față „fericită”. Din nou, fiecare copil se uită la propria față și la fețele celorlalți copii.
4. Încurajați-i să arboreze diferite expresii „ușor de citit”, cum ar fi speriat, surprins, emoționat sau trist.

Variațiuni pe aceeași temă

1. Copiii se grupează câte doi pentru a exersa citindu-și reciproc expresiile faciale
2. Desenează diverse fețe „ușor de citit”, care exprimă diferite sentimente și emoții
3. Indicați un eveniment sau o activitate, cum ar fi urcatul în montagne russe sau participarea la o petrecere aniversară, și rugați-i pe copii să arboreze expresia care se potrivește cu evenimentul respectiv.
4. Sau să ilustreze sentimente opuse, cum ar fi fericit/trist, incitat/plictisit și speriat/curajos.

Evaluarea limbajului expresiv

- Pot copiii să denumească (să eticheteze) diferitele sentimente pe care le reflectă propria față și fețele altora?

Evaluarea limbajului receptiv

- Pot copiii să înțeleagă semnificația diferitelor cuvinte care caracterizează o „față”, cum ar fi fericit, trist sau supărat?
- Pot copiii să asocieze un cuvânt care denotă o expresie cu fața pe care o văd?

³⁰ *Ibid.*

Ferma animalelor³¹

Această activitate îi ajută pe copii să învețe să numească animalele de la fermă în limba greacă. De asemenea, vor avea ocazia să numească animalele și în limba lor maternă.

Descriere

Educatorul le prezintă copiilor imagini online care înfățișează animale de fermă. Educatorul denumește animalul, iar copiii învață să spună denumirile animalelor în limba greacă. De asemenea, educatorul îi încurajează să spună denumirea animalelor și în limba lor maternă. Apoi copiii confecționează împreună cu educatorul diferite animale de fermă prin plierea hârtiei (origami, dacă este posibil) sau prin decuparea unor farfurii de plastic și colorează sau îmbracă unele dintre ele, dacă doresc. De asemenea, copiii sunt încurajați să imite animalele, scoțând sunete, mergând ca diferite animale etc.

Activități senzoriale cu apă și pictură cu degetele

Materiale „care murdăresc”³²

Materialele „care murdăresc” – acele materiale care permit copiilor să se murdărească și să facă dezordine – sunt esențiale pentru programele destinate copiilor preșcolari. Materialele de bază, cum ar fi apa, nisipul, pământul și noroiul, atrag majoritatea copiilor. Pentru ei este o plăcere să se joace cu ele.

Să ne jucăm cu apă și cu alte materiale „care murdăresc”:

- Această joacă are un efect relaxant și liniștitor asupra copiilor,
- Permite exprimarea creativă a copilului și ajută la formarea unei imagini de sine pozitive,
- Dezvoltă vorbirea, îmbogățește vocabularul și îmbunătățește abilitățile de comunicare,
- Dezvoltă motricitatea fină.

Jocuri cu apă

Fără săpun	Cu săpun
Copiii pot folosi un burete sau o cârpă pentru a șterge apa vărsată pe masă.	Copiii pot folosi buretele sau prosoapele pentru a spăla păpușile și le pot usca cu un prosop.
Pot turna apă în diferite recipiente și sticle, cu sau fără pâlnie.	De asemenea, pot spăla hainele păpușii; folosiți două recipiente de plastic – unul pentru spălat, altul pentru clătit. Atârnați hainele pe frânghie și prindeți-le cu cârlige de rufe. Aceasta este o ocazie de a vorbi cu copiii despre cum procedează ei acasă. Este mai cald acolo, se usucă mai repede?
Pictați cu „apă” cu ajutorul pensulelor; puneți apa într-un bol sau într-o cutie de vopsea.	Jucați-vă de-a „spălatul mașinii” și lăsați-i să spele camioane, căruțe și mașini.

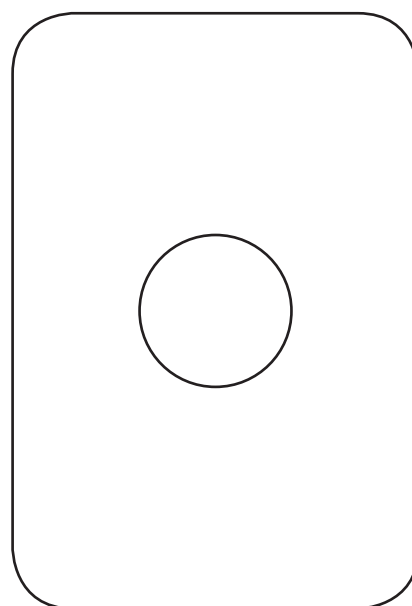
³¹ Această activitate a fost creată de Stellakis N. și Spiliopoulou G., Departamentul de Științe ale Educației și Dezvoltare Timpurie a Copilului al Universității din Patras. Fotografia reprezintă activitatea copiilor de la centrul de primire.

³² Adaptare după materialul elaborat de CIP – Centrul de Pedagogie Interactivă, membru ISSA din Serbia.

Pot face „desene” cu apă cu ajutorul unui pulverizator și pot pulveriza pe podeaua de beton sau pe perete.	Jucați-vă de-a „spălatul mașinii” și lăsați-i să spele camioane, căruțe și mașini.
Pot observa obiectele care plutesc sau se scufundă în apă.	Lăsați-i să facă baloane de săpun. Folosiți pahare de polistiren sau de hârtie și paie de plastic. Introduceți paiul în ceașcă și suflați!
Copiii pot observa modul în care apa schimbă culoarea obiectelor scufundate, cum ar fi pietrele, lemnul, betonul sau pânza.	Faceți baloane de săpun în recipiente de plastic sau în diferite tipuri de agitatoare. Copiilor le place să se joace cu apă cu săpun, mai ales dacă în apă se adaugă picături de culoare.
Pot umple cu apă câteva sticle în care ați turnat picături de diferite culori. Amestecați apă colorată din sticle diferite.	Rețetă pentru baloane de săpun rezistente: 3/4 cană de detergent de vase; 1/4 cană de glicerină sau zahăr; 1 litru de apă.
Copiii pot descoperi ce se întâmplă când amestecați ulei și apă. Amestecați sticlele cu ulei și apă, adăugați diferite culori și agitați-le. Ce se întâmplă?	
Ce se întâmplă când ținem bolul cu gheață într-o încăpere încălzită?	
Copiii pot umple sticle de diferite forme cu diferite cantități de apă și pot produce diverse sunete prin lovirea acestora.	

Pentru orice tip de activitate cu materiale „care murdăresc” este foarte util să aveți **șorțuri rezistente**. Indiferent dacă sunt confecționate de educatori sau de părinți, șorțurile trebuie să îndeplinească următoarele criterii.

- Trebuie să fie impermeabile.
- Trebuie astfel croite încât copiii să și le poată pune fără ajutorul educatorului.
- Șorțurile trebuie să fie confecționate din materiale rezistente. În acest scop, puteți folosi diferite materiale plastice în culori vesele, precum și saci de gunoi.
- Este de-ajuns să tăiați o gaură în mijloc pentru capul copilului.

Accesoriiile pentru jocurile cu apă trebuie să fie din plastic și material lemnos sau din aluminiu.

Evident, nu este recomandat să folosiți obiecte din sticlă. Iată câteva sugestii:

- burete
- cârpe
- aparate de măsură
- pulverizatoare (de obicei pentru rufe)
- boluri
- cădițe și chiuvete din plastic
- linguri mari
- polonic
- pipete
- perii mai mari
- dopuri de diferite dimensiuni
- găleți
- pahare de măsurat detergentul
- perii de spălat
- sticle de diferite dimensiuni
- obiecte care plutesc / se scufundă
- bărcuțe
- paie de plastic
- pahare de plastic (de iaurt)
- diferite tipuri de recipiente
- agitatoare
- măhuri mici
- cădițe din plastic
- sfoară
- cârlige de rufe

Pictatul cu degetele și alte activități asemănătoare

Pictatul cu degetele este o modalitate de exprimare artistică. Accentul se pune pe libertatea de mișcare și pe plăcerea de a întinde culorile cu mâna direct pe hârtie. Deși rezultatul poate fi foarte frumos, nu acesta este scopul principal al activității.

Pentru copiii refugiați, ocaziile de a se juca și de a se exprima în mod creativ sunt foarte importante.

Pictatul cu degetul poate fi organizat atât în sala de clasă, cât și în curte. Nu este obligatoriu să folosiți hârtie ca suprafață de lucru; puteți picta direct pe masă. Dacă este necesar, folosiți o bucată de material impermeabil sau de plastic pentru a proteja suprafața mesei.

Copiii trebuie să picteze cu degetele, stând în picioare, pentru a avea libertate de mișcare. În afară de degete, își pot folosi palmele, articulațiile, mâinile, chiar și coatele. Materialele pentru pictatul cu degetele pot fi organizate în prealabil sau improvizate în timpul activității.

Iată câteva rețete și idei utile:

- 1 ceașcă de amidon
- 1 ceașcă de apă rece
- 3 cești de apă clocotită
- 1/2 ceașcă de săpun ras
- 1 lingură de glicerină (conferă o culoare lucioasă, nu este necesară)
- Culori, pudră tempera sau coloranți alimentari

Într-un castron, dizolvați amidonul în apă rece, adăugând treptat apă clocotită. Amestecați bine, până se îngroașă. Adăugați săpunul și culoarea.

Dacă nu aveți un amidon, încercați această rețetă cu făină:

- 2 cești de făină
- 5 cești de apă rece
- 1/4 ceașcă de sare
- Culoarea

Turnați treptat apa rece peste făină. Amestecați energic și uniform, fierbând la foc moderat până se îngroașă. Dacă apar cocoloașe, zdrobiți-le cu ajutorul unui mixer.

În loc să adăugați culoare în rețetele pentru pictatul cu degetele, puteți turna pudră tempera în solniță, astfel încât copiii să o poată presăra pe tabloul lor, pe mâini sau pe hârtie.

Iată o altă rețetă simplă, utilă mai ales dacă planificați o activitate de pictat cu degetele **direct pe masă**:

Vărsați amidon lichid pe suprafața mesei, apoi turnați pudră tempera. Lăsați copiii să deseneze pe masă. Și nu vă faceți griji, este ușor de curățat.

Pictatul cu săpun este o altă activitate cu materiale „care murdăresc”. De obicei, se lucrează direct pe masă.

Rețetă pentru pictatul cu săpun:

- 1 ceașcă de săpun ras
- 1/2 ceașcă de apă (puțin mai multă, dacă este nevoie de mai mult lichid)

Adăugați culoare dacă doriți. Amestecați până când se îngroașă.

Iată câteva materiale suplimentare care fac ca pictatul pe masă să fie o adevărată plăcere și oferă copiilor numeroase ocazii să își dezvolte creativitatea. Încercați cu:

- a) Spumă de ras – Se aplică direct pe masă. Are o structură ușor diferită față de culoare și are un miros plăcut. Adăugați culoare dacă doriți (pudră tempera).
- b) Pictați cu budincă.
- c) Amidon și apă caldă – Este o activitate foarte distractivă, puteți lucra pe masă sau pe o cutie. Lăsați copiii să facă bile din acest amestec.

Sfaturi:

1. Verificați întotdeauna dacă copiii doresc să se joace cu aceste materiale. Sunt copii cărora nu le plac. Nu insistați să facă această activitate dacă nu le place.
2. Includeți în acest tip de activitate un număr mai mic de copii care se pot mișca liber în jurul mesei. Spațiul este foarte important.
3. Asigurați-vă că toată lumea poartă șorț.
4. Asigurați-vă că toată lumea are mânecile suflecate.
5. Dacă folosiți hârtie, asigurați un spațiu unde să se usuce lucrările copiilor. Dacă nu aveți o sfoară pentru a atârna desenele copiilor, întindeți-le pe podea. Este nevoie de câteva ore pentru a se usca.
6. Asigurați-vă că aveți întotdeauna la îndemână: o găleată cu apă, șervețele de hârtie și o găleată goală, astfel încât să poată fi spălate imediat mâinile, dacă este nevoie.

„Cutii pentru simțurile copiilor”³³

Copiii folosesc simțul tactil pentru a explora și evalua experiențele. Cutia misterioasă „atinge și descrie” este un material instructiv util atunci când învață să scrie/citească, deoarece copiii își îmbogățesc vocabularul atunci când descriu ceea ce simt. Această activitate utilizează lucruri din natură și din mediul copiilor; practic, varietatea obiectelor care pot fi incluse în cutie este infinită. Această experiență se axează pe capacitatea copiilor de a simți, de a observa și de a-și comunica observațiile. Copiii discută despre numărul, textura, forma și dimensiunea obiectelor. Își dezvoltă capacitatea de a face distincție între diverse obiecte, folosindu-și simțul tactil.

Își dezvoltă capacitatea de a face distincție între diverse obiecte, folosindu-și simțul tactil.

- făină
- făină de porumb
- popcorn
- sare
- bucăți mici de polistiren
- frunze uscate
- pagini de ziar rupte
- colecție de pietre
- ghinde
- crenguțe
- frunze
- cochilii
- pene

³³ Coughlin A. P., Hansen K. A., Heller D., Kaufmann R. K., Rothschild Stolberg J., Burk Walsh K.: Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old. ISSA.

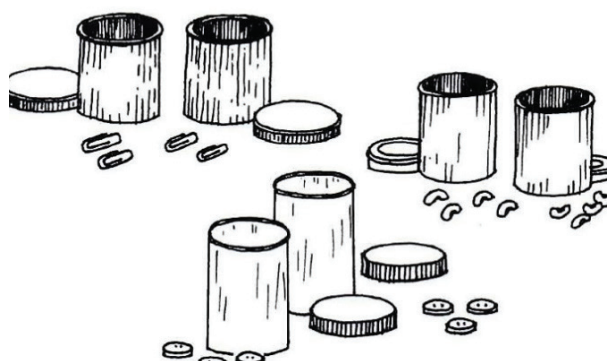
Pregătiri

1. Faceți o gaură de mărimea unei mâini într-o cutie de dimensiuni medii.
2. Adunați câte 2 obiecte diferite: pietre, pene, ghinde, crenguțe, frunze, cochilii etc.

Activitate: Introduceți un obiect în cutia misterioasă. Așezați între 2 și 5 obiecte pe masă, astfel încât copiii să le poată vedea cu ușurință. Unul dintre ele trebuie să fie același cu cel din cutia misterioasă. Rugați un copil să pună mâna în interiorul cutiei și să ghicească care dintre obiectele de pe masă se află și în cutie. Încurajați copilul să se uite la acel obiect de pe masă și să folosească cuvinte pentru a descrie obiectul din cutie.

Variațiuni pe aceeași temă

- În loc să etalați un set de obiecte sub ochii copiilor, plasați 2–5 obiecte în cutia misterioasă. Apoi, plasați un obiect din cealaltă colecție în fața cutiei. Rugați copilul să caute în cutia misterioasă cu un singur scop.
- Într-un grup mic de 2 sau 3 copii, fiecare copil introduce mâna în cutie și descrie unul dintre obiecte. Atunci când predă atribute descriptive, educatorul poate întreba copilul dacă este tare sau moale, aspru sau neted, rece sau cald. Copiii ghicesc pe rând ce este obiectul, pe baza descrierii date. Încurajați utilizarea limbajului descriptiv pentru a îmbogăți vocabularul copiilor.

Activități muzicale

Instrumente muzicale³⁴

Cutii sonore

Materiale

- nasturi
- agrafe de hârtie
- semințe
- recipiente mici de plastic cu capac (cutii goale de film sau cutii de vitamine)

Pregătiri

- În fiecare dintre cele 2 recipiente identice, puneți același număr de nasturi de aceeași dimensiune.
- În fiecare dintre cele 2 recipiente identice, puneți același număr de agrafe de hârtie de aceeași mărime.
- Acoperiți recipientele cu capace.

³⁴ Din: Creativity Activity Cards developed in cooperation between Kinderkunst Zentrum Berlin, UNICEF și ISSA, 2016/17

Activitate: Formați grupuri mici de câte trei copii, apoi spuneți-le să experimenteze scuturând fiecare dintre cele 6 cutii sonore. Întrebați: „Toate cutiile sună la fel?”. Este posibil să constate că unele sună la fel, altele nu. Apoi rugați-i să încerce să le găsească pe cele care sună la fel. Când găesc o pereche, cereți-le să descrie sunetele. De asemenea, întrebați-i ce cred ei că produce acele sunete.

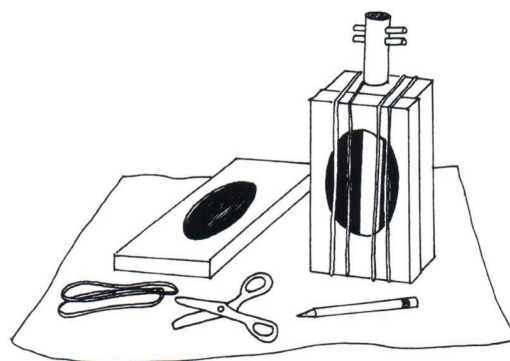
- Puteți folosi cutii sonore pentru a crea tipare ritmice sau un cântec.

Banjo³⁵

Copiii mici creează muzică în mod natural. Copiii pot construi un banjo folosind cutii și elastice de cauciuc. Fabricarea și utilizarea instrumentelor stimulează copiii să înțeleagă vibrația, înălțimea și tonul. Educatorul dezvoltă abilitățile de gândire critică cerându-le copiilor să observe înălțimile diferite ale sunetelor. Printr-un proces care presupune întrebări, discuții și compararea sunetelor, copiii descoperă că elasticele de cauciuc mai scurte produc sunete mai înalte, iar cele mai lungi produc sunete mai joase.

Materiale

- Cutie de pantofi cu capac
- Tub de carton-opțional
- Elastice de cauciuc mari
- Bețe sau creioane-opțional
- Foarfecă

Pregătiri

1. Confectionați împreună cu părinții banjourii din cutii de carton. Tăiați cu foarfeca o deschidere ovală în centrul capacului cutiei.
2. Așezați capacul pe cutie și întindeți elastice de cauciuc peste ovalul găurit. Elasticele de cauciuc ar trebui să fie la o distanță de aproximativ 2,5 cm între ele.
3. Opțional, puteți adăuga un tub lung de carton și creioane sau bețe.
4. Activitate: Lucrând cu grupuri mici, lăsați fiecare copil să exploreze banjourile de carton, să cîupească ușor elasticele de cauciuc. Întrebați-i pe copii ce observă în legătură cu sunetul în timp ce cântă la banjo. Toate elasticele de cauciuc scot aceleași sunete? Se poate trage vreo concluzie cu privire la diferitele tonuri? Cum poate fi schimbat sunetul?

Variațiuni pe aceeași temă

- Rugați fiecare copil să lucreze cu un partener pentru a găsi tonuri care sună la fel și diferit pe banjourile lor.
- Stabiliți diverse ritmuri pe care să le reia copiii. De exemplu, cîupește, cîupește, stai cîupește, cîupește, stai. Sugerați că ritmurile sunt tipare de sunete. Invitați copiii să își creeze propriile tipare de sunete și să le cânte.
- Cântați un cântec și acompaniați-vă la banjo.

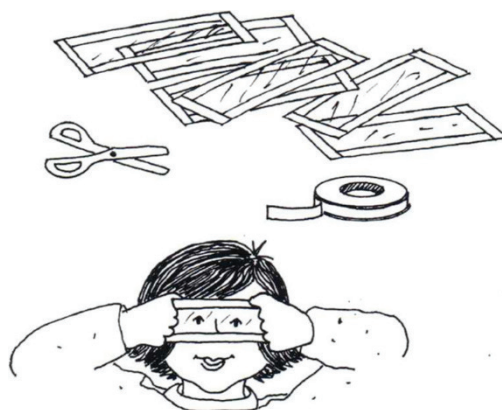
³⁵ *Ibid.*

Activități artistice

Folii transparente³⁶

Această activitate stimulează creativitatea copiilor și îi face să se simtă bine.

1. Strângeți folii de celofan sau benzi de acetat de culori diferite. Tăiați 2 din fiecare culoare în benzi de 12 cm x 5 cm.
2. Dacă folosiți benzi de acetat, acoperiți marginile ascuțite cu bandă adezivă.

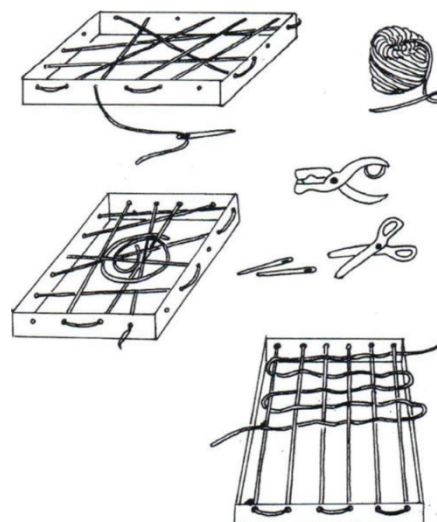

Activitate: Adunați 4 copii. Dați fiecărui copil o bandă colorată. Spuneți-le să se uite mai întâi la fiecare bandă colorată, ținând-o în lumină. Fiecare copil numește ceva care are aceeași culoare ca și banda sa – de exemplu, albastru este culoarea apei sau a cerului. Fiecare copil indică ceva de culoarea benzii sale.

Grupați copii cu benzi de culori diferite în perechi. Fiecare copil dintr-o pereche privește prin cele două benzi suprapuse pentru a vedea ce culori noi se formează. Acum, educatorul dă fiecărei perechi o altă bandă, asigurându-se că fiecare pereche are un set cu roșu, albastru și galben. Permiteți copiilor să exploreze și să facă schimb de benzi de culori diferite. Când observă că interesul copiilor scade, îi adună pe toți. Apoi fiecare pereche denumește culorile rezultate și ceva de acea culoare.

Variațiuni pe aceeași temă

- Lăsați copiii să taie bucăți de celofan sau acetat și să își facă propriile combinații de culori. Pot lipi bucăți de acetat cu bandă adezivă, pentru a crea vitralii.
- Încurajați copiii să exprime emoțiile și impresiile provocate de culori. De exemplu, galbenul este culoarea soarelui și mă face să mă simt fericită. Albastrul este culoarea oceanului și mie îmi plac valurile din ocean. Portocaliul este culoarea focului și mă face să mă gândesc la căldură.

Cutia de țesut³⁷

Materiale

- capacul unei cutii (preferabil din carton)
- perforator
- ață de culori diferite ac de plastic
- foarfecă

Pregătiri

Pentru a pregăti capacul pentru țesut, găuriți marginile capacului la o distanță de aproximativ 1–2 cm între găuri.

³⁶ Adaptare după Coughlin et al.: Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centred Classrooms: 3–5 Years Old. ISSA.

³⁷ Ibid.

Activitate: În timp ce 2 sau 3 copii vă privesc, arătați-le cum să introducă capătul aței printr-o gaură și să-l lege bine (faceți nodul pe interiorul capacului cutiei). Treceți firul prin urechea unui ac și lăsați copiii să înfășoare firul pe capacul cutiei, trecându-l prin diferite găuri. Vor începe să se contureze modele. Arătați-le cum puteți adăuga ață de altă culoare, pentru a crea mai multe modele. Puteți introduce a treia culoare în mijloc, făcând împletituri cu degetele. Lăsați-i pe copii să își creeze propriile modele.

Pentru o exprimare artistică mai bogată, în țesătură pot fi încorporate mărgelile și pene.

Copiilor le place să învețe despre țesut. **Încurajați-i să îi întrebe pe membrii familiei despre tradițiile din familia și țara lor. Oamenii țes în țara lor? Ce culori folosesc? Ce modele? Rugați părinții și alte persoane din centru să arate ce pot și să povestească despre meșteșugul țesutului în țara lor.**

Păpuși și umbre³⁸

Aveți nevoie doar de o pânză albă pentru a crea un ecran pentru umbre și de una-două surse de lumină (eventual lămpi cu LED) – și ați improvizat un teatru de umbre! Imaginația și joaca nu au limite!

Creați singuri figurine: Din carton, hârtie, lână, resturi de țesături și materiale reciclate. Confectionați personaje care amintesc de obiecte, animale sau persoane reale sau pentru a crea personaje imaginare, amuzante.

Poți folosi un băț sau o crenguță pe care să lipiți un personaj.

Materiale

- pânză (albă)
- sfoară
- lămpi cu LED
- carton
- lână
- resturi
- ambalaje
- crengi
- lipici pentru lemn
- foarfecă

Sfaturi

Învățați limba jucându-vă. Spuneți povești folosind atât limbajul verbal, cât și non-verbal.

Motivați copiii să folosească diverse obiecte banale, cum ar fi o lingură de lemn, un tel, oale și să se joace de-a „Teatrul de umbre”. Povestiți-le cum lingura de lemn apare brusc ca un monstru uriaș! Ceilalți copii care stau în fața „Teatrului de umbre” încearcă să ghicească ce obiecte sunt ascunse în spatele ecranului. De asemenea, puteți încuraja copiii și familiile acestora să creeze personaje din poveștile, basmele și mitologia din țările lor.

³⁸ Din: Activități creative, elaborate în cooperare de Kinderkunst Zentrum Berlin, UNICEF și ISSA în 2016/17.

II. Pregătirea și sprijinirea cadrelor didactice din grădiniță

Munca de educator într-o grădiniță dintr-o tabără de refugiați poate fi dificilă și stresantă; ca urmare, există probleme semnificative în ceea ce privește recrutarea și păstrarea personalului.

În 2011, ISSA și DECET (Diversity in Early Care and Education Training network) au elaborat un document Diversity and Social Inclusion: Exploring Competencies for Professional Practice for Early Childhood Education and Care. Practicienii din diferite țări au sugerat un set de competențe generale pe care fiecare educator trebuie să le cultive pentru a putea lucra mai eficient în contextele extrem de complexe, imprevizibile și diverse care caracterizează lumea noastră de astăzi. Acest document ne poate fi util atunci când planificăm formarea și dezvoltarea profesională continuă.³⁹

De aceea este atât de important ca educatorii să fie adecvat selectați, instruiți și susținuți. Potrivit UNHCR, pentru a avea rezultate bune, decidenții trebuie să se concentreze asupra următoarelor elemente esențiale:

1. O bună evaluare a necesarului de cadre didactice și a nevoilor acestora
2. Definirea unor politici clare de recrutare, inclusiv a standardelor pe care trebuie să le întrunească cadrele didactice
3. Formare și sprijin profesional continuu
4. Motivația – diferite modalități de a motiva cadrele didactice să rămână în funcție

Din păcate, în multe țări, selecția cadrelor didactice nu constituie o prioritate, iar acest lucru poate avea efecte nedorite asupra copiilor și a cadrelor didactice.

Capitolul de față se axează pe evaluarea nevoilor cadrelor didactice, pe formarea și dezvoltarea profesională continuă a acestora. Invităm decidenții să reflecteze asupra celorlalte aspecte menționate mai sus.

Evaluarea nevoilor

În timpul formării lor inițiale și chiar și în timpul formării continue, cadrele didactice din grădinițe nu sunt pregătite în mod adecvat pentru a lucra în contextul diversității și pentru a se ocupa de copii și de familii din grupuri vulnerabile. Atunci când ajung în situația de a face acest lucru, devin anxioase, le este teamă și nu au suficientă încredere în propriile competențe. Adesea se simt abandonate și singure, ca și cum nu există nimeni care să le ofere sprijin și să le răspundă la întrebări.

Atunci când au fost întrebați despre competențele de bază și condițiile necesare pentru o activitate de înaltă calitate și implicare profesională, practicienii din diferite țări au enumerat următoarele:

- dorința de a accepta diversitatea în societate și de a respecta alte moduri de a trăi
- capacitatea de a se abține de la a judeca pe alții
- receptivitate
- empatie și înțelegere
- flexibilitate și adaptabilitate
- sensibilitate (conștientizează nevoile copiilor și părinților) și dorința de a acționa (acționează în consecință în urma conștientizării)
- sprijinirea senzației de apartenență
- entuziasm: este implicat și motivat
- creativitate în găsirea unor soluții și abordări alternative
- are o atitudine caldă și iubitoare.

³⁹ Pentru varianta integrală a documentului Diversity and Social Inclusion: Exploring Competencies for Professional Practice for Early Childhood Education and Care accesați http://www.issa.nl/sites/default/files/Diversity-and-Social-Inclusion_0.pdf

În cadrul acestui proiect, am intervievat aproximativ douăzeci de educatori care lucrează cu copiii refugiați în taberele de pe continent și în cele de pe insulele din Marea Egee (sau în diferite tipuri de tabere de refugiați, inclusiv centre de primire și identificare). Rezultatele sunt sintetizate de mai jos.

În ghidul de față și în activitățile de formare și dezvoltare profesională continuă sugerate am încercat să răspundem nevoilor exprimate.

O mai bună înțelegere a structurilor în cadrul cărora lucrează

- Înțelegerea modului în care funcționează centrul de primire și identificare (CPI) și a ocaziilor și posibilităților de a crea medii mai bine adaptate pentru copii în aceste centre
- Probleme legate de siguranța și protecția copiilor

O mai bună înțelegere a contextului copiilor și familiilor acestora

- Informații despre contextul cultural al familiilor
- Elemente specifice diferitelor culturi și religii legate de creșterea copilului
- Subiecte pe care cadrele didactice trebuie să le evite sau să le abordeze cu deosebită atenție din cauza diferențelor culturale
- Cum prezentăm limba maternă a diferiților copii

Srijin psihosocial pentru copii, familii și cadre didactice

- O mai bună înțelegere a stării copiilor și familiilor acestora – identificarea copiilor traumatizați și adoptarea unor măsuri în consecință
- Diferite modalități de a oferi copiilor și familiilor activități care le pot reduce nivelul de stres și îi pot ajuta să treacă peste dificultăți
- Cum pot face față aspectelor dificile
- Cum pot crea un mediu adecvat unei grădinițe într-un context deloc propice pentru copii
- Srijinirea cadrelor didactice pentru a face față stresului și condițiilor de muncă dificile

Activități practice

- Gestionarea conflictelor și soluționarea dificultăților care survin în sala de clasă
- Activități care promovează interacțiunea și comunicarea cu copiii și părinții și utilizarea mai multor limbi: Greacă, engleză și arabă
- Flexibilitate, însă cu asigurarea respectării programului grădiniței
- Introducerea unor materiale educaționale relevante pentru copiii refugiați și a unor activități semnificative pentru ei
- Activități amuzante și relaxante

Srijinul oferit de colegi

- Crearea unei platforme de srijin reciproc
- Crearea unui spațiu propice pentru a face schimb de idei și a învăța unii de la alții
- Acces la exemple de bune practici din diferite țări – acces la programe inovatoare și la idei originale care au fost deja aplicate cu succes

Formare

Durată și numărul participanților

Formarea inițială a cadrelor didactice care lucrează în astfel de grădinițe ar trebui să dureze două zile și jumătate, preferabil trei zile. Grupele nu trebuie să depășească treizeci de participanți.

Abordarea

Formarea trebuie să îmbine în mod echilibrat explicațiile teoretice și activitățile practice. În timpul sesiunilor interactive, participanții trebuie să fie implicați în exerciții care îi încurajează să învețe unii de la alții, îi stimulează să gândească critic și să reflecteze; de asemenea, trebuie să lucreze în perechi, în echipe mici și în grupuri mai mari. De asemenea, trebuie să aibă ocazia de a participa la diferite tipuri de activități pe care le pot aplica ulterior în munca lor cu copiii.

În plus, în timpul formării, participanții trebuie să fie implicați într-un proces de auto-reflecție, pentru a-și analiza valorile, convingerile, așteptările și atitudinile față de copiii refugiați și familiile acestora. Formarea trebuie să se desfășoare într-un spațiu sigur, în care cadrele didactice din grădinițe să își poată exprima liber sentimentele și nevoile.

Formarea pe care o recomandăm se bazează pe expertiza și experiența ISSA și a partenerilor în derularea activităților cu copii vulnerabili, inclusiv cu copiii refugiați, și pe diferite resurse elaborate de UNICEF, ISSA și partenerii germani și greci în domeniul DTC.

Obiectivele formării

1. Sprijinirea cadrelor didactice din grădinițe pentru a le oferi copiilor refugiați din grădinițe activități și experiențe care să le promoveze bunăstarea, dezvoltarea și învățarea.
2. Sensibilizarea cadrelor didactice din grădinițe cu privire la faptul că micuții refugiați au nevoie de un mediu primitor, în care se bucură de sprijin, care poate atenua efectele stresului toxic și ale experiențelor traumatizante.
3. Creșterea capacității de a empatiza și îmbogățirea sensibilității culturale a cadrelor didactice.
4. Prezentarea unor cunoștințe și abilități de bază legate de sprijinul psihosocial.
5. Asigurarea unor cunoștințe și abilități de bază pentru a lucra cu copiii care nu vorbesc limba de predare.

Rezultate preconizate

În urma formării, cadrele didactice din grădiniță vor dobândi abilități și cunoștințe pentru a putea:

1. Să înțeleagă mai bine nevoile copiilor refugiați și ale familiilor acestora.
2. Să își îmbunătățească activitatea cu copiii mici, oferindu-le experiențe de învățare stimulative în spații primitoare, sigure și reconfortante, adaptate pentru copii.
3. Să întocmească planuri de activități zilnice și săptămânale echilibrate din punctul de vedere al dezvoltării, pentru a stimula progresele și dezvoltarea copilului.
4. Să ofere sprijin psihosocial de bază pentru copii și familii.
5. Să asigure copiilor ocazii de a învăța o nouă limbă (greacă), sprijinind în același timp familiile să își păstreze limba maternă; și
6. Să capaciteze copiii, să le consolideze reziliența și stima de sine.

Propunere de program**Formare profesională pentru cadrele didactice din grădinițe**

Ziua I Ne concentrăm pe DE CE	
Sesiunea I (90 min.)	<p>Deschidere</p> <ul style="list-style-type: none"> – Prezentarea programului (scopuri și obiective) – Principiile și valorile abordării propuse – Obiectivele formării și rezultatele preconizate <p>Să ne cunoaștem unii pe alții</p> <ul style="list-style-type: none"> – Prezentarea participanților și expunerea așteptărilor/Incluzând Povestea numelui meu și realizarea de cărți și afișe de perete cu nume – Stabilirea unui sistem de prietenie
Sesiunea II (90 min.)	<p>Crearea unui mediu primitiv și incluziv</p> <p>Crearea sentimentului de comunitate</p> <p>Importanța interacțiunilor dintre copil și adult</p>
Sesiunea III (90 min.)	Asigurarea sprijinului psihosocial pentru copii și familii
Sesiunea IV (90 min.)	<p>Joaca</p> <ul style="list-style-type: none"> – Importanța jocului – Învățarea prin joc – Vindecarea prin joc

Ziua II Ne concentrăm pe CE și CUM	
Sesiunea I (90 min.)	Cum lucrăm cu copiii și familiile care nu vorbesc limba greacă
Sesiunea II (90 min.)	Utilizarea artelor și creativității pentru a sprijini învățarea unei limbi străine și dezvoltarea holistică
Sesiunea III (90 min.)	Utilizarea artelor și a creativității pentru a stimula simțul identității, stima și respectul de sine la copii
Sesiunea IV (90 min.)	<p>Importanța clarității, a rutinelor și a planificării</p> <p>Cercul</p> <p>Gestionarea grupului</p>

Ziua III	
Ne concentrăm asupra PROVOCĂRILOR și a posibilelor SOLUȚII	
Sesiunea I (100 min.)	Provocările specifice și situația copiilor refugiați și migranți și a familiilor acestora, de ex. – Obstacole de limbă – Gestionarea stresului la copii și familii – Așteptările culturale asociate cu dezvoltarea timpurie a copilului – Pierderea motivației și teama de separare – Motivarea părinților pentru a include copiii în grădiniță – Abordarea proactivă a stigmatizării și a discriminării
Sesiunea II (90 min.)	– Implicarea și sprijinirea familiilor – Comunicarea cu părinții – Activități pentru implicarea și mobilizarea părinților
Sesiunea III (60 min.)	Sesiunea de închidere – Cercul grijilor/prevenirea epuizării în rândul cadrelor didactice – Planificarea următoarelor etape – Evaluarea formării

Dezvoltare profesională continuă și sprijin permanent

- a) Crearea unui **centru de resurse** pe **site-ul web al Ministerului Educației și Cultelor, cu materiale pentru educatori în limba greacă și în alte limbi relevante** – acesta ar trebui să includă materiale în limba greacă în format adaptat pentru a fi tipărite, cărți, exemple de bune practici din diferite țări, link-uri către diferite site-uri web etc.

Site-uri web utile cu diferite materiale (prezentate în limbi diferite, precum arabă, farsi, dari etc.)

- ISSA – Knowledge Hub – <https://www.issa.nl/knowledge-hub>
- Refugee Trauma Initiative – <https://www.refugeetrauma.org/resources-1>
- EADAP – <https://www.eadap.gr/el/%ce%b1%cf%81%cf%87%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%cf%83%ce%b5%ce%bb%ce%af%ce%b4%ce%b1/>
- Raising children Australia – <https://raisingchildren.net.au/> i матеріали різними мовами з тематики батьківства і виховання дітей – <https://raisingchildren.net.au/for-professionals/other-languages>
- Moving Minds – <https://movingmindsalliance.org/>

b) Sprijin prin mentorat

Cercetările demonstrează că formarea nu este suficientă pentru a crea o schimbare durabilă în practicile cadrelor didactice. Din cauza lipsei de fonduri și a amplasării geografice a taberelor de refugiați, este aproape imposibil să se asigure activități de mentorat față în față. Cu toate acestea, se pot organiza întâlniri online cu formatori sau mentori desemnați. Puteți organiza întâlniri individuale sau de grup, utilizând diferite platforme online (Zoom, GoToMeeting etc.). Convorbirile prin Skype reprezintă, de asemenea, o opțiune.

c) Sprijin permanent oferit de colegi

Educatorii învață mai mult atunci când își pot cere unii altora sfaturi, idei și ajutor. Faptul că educatorii lucrează împreună în echipe este considerat o modalitate de îmbunătățire a predării. Nu este niciodată

plăcut să te simți singur, mai ales atunci când îți asumi noi provocări sau încerci lucruri noi. Sentimentul susținerii poate conduce la idei noi, motivație, energie și implicare pentru toată lumea. Contribuie la reducerea stresului, a senzației de izolare și a disperării. Împărtășind cu colegii lor experiențele individuale, cunoștințele, practicile și valorile profesionale, educatorii pot deveni mai încrezători în munca lor. Solicitând altora opinii, puncte de vedere, descrierea experiențelor prin care au trecut – și ascultându-le în mod activ comentariile – educatorii nu numai că învață, dar devin mai apropiați în cadrul comunității lor; o comunitate care conlucrează pentru a sprijini cât mai bine dezvoltarea și învățarea copiilor cu care lucrează.⁴⁰

Activitatea **Stabilirea unui sistem de sprijin între colegi/un sistem de prieteni** ar putea fi utilă – În timpul formării, pot fi create echipe de câte doi educatori care lucrează în condiții asemănătoare, cu grupuri similare. Aceștia se pot sprijini reciproc prin Skype, prin apeluri telefonice, utilizând Facebook sau grupuri WhatsApp. Astfel, se contribuie la crearea unor echipe bine sudate de cadre didactice care vor continua să lucreze și să învețe împreună prin colaborare. De asemenea, se reduce riscul de epuizare în rândul cadrelor didactice.

d) Crearea cunoștințelor

Este necesară elaborarea unor materiale diferite, conținând îndrumări și idei pentru a sprijini și inspira munca profesorilor. Materialele pot fi elaborate de cadre didactice și de alți experți. Cel mai important este ca profesioniștii din domeniu să beneficieze de opțiuni diferite, care îi vor ajuta să își îmbogățească activitatea și să contribuie la bunăstarea copiilor.

Reflecții finale

În timpul procesului de finalizare al acestui ghid, au avut loc numeroase evenimente neplăcute: numărul copiilor refugiați care au sosit în Grecia, Spania, Malta, Italia și Cipru a crescut cu 7% în 2019⁴¹; taberele de refugiați de pe insule au continuat să fie supraaglomerate, iar grădinițele au fost închise. Pandemia de COVID-19 a condus la condiții de viață și mai vitrege pentru familiile de refugiați și pentru copiii acestora, lăsându-i izolați, stresați și copleșiți de griji și tristețe. La începutul lunii martie, activitățile de grup, inclusiv proiectele educaționale și sociale, au fost stopate în întreaga țară, impunându-se restricții tot mai drastice pe tot parcursul acestei luni. În taberele de refugiați, toate ONG-urile care nu furnizau servicii esențiale, cum ar fi alimente sau medicamente, au fost nevoite să înceteze brusc operațiunile, mulți dintre voluntarii lor internaționali întorcându-se acasă.⁴²

Sperăm că ghidul de față va fi util și va veni în sprijinul celor care lucrează cu copiii refugiați și cu familiile acestora în tabere de refugiați, în grădinițe și în orice spațiu disponibil, oferind inspirație și idei noi educatorilor și membrilor ONG-urilor și evidențiind cât de vitală este activitatea pe care o desfășoară. Este obligația noastră să venim în sprijinul copiilor vulnerabili și trebuie să nu ne lăsăm copleșiți de circumstanțe dificile. Trebuie să ne folosim imaginația și toate instrumentele de care dispunem pentru a ajunge la copii și pentru a le oferi ocazii de a se juca și de a învăța.

Dorim să ne exprimăm aprecierea față de toți educatorii, managerii, coordonatorii și ceilalți adulți care se ocupă de copii și de bunăstarea acestora, pentru tot ceea ce fac pentru a crea condiții sigure și propice pentru ca fiecare copil să se dezvolte și să prospere.

⁴⁰ ROADS TO QUALITY I Strengthening Professionalism in Early Childhood Education and Care Systems, pg. 14.

⁴¹ <https://www.unicef.org/eca/emergencies/latest-statistics-and-graphics-refugee-and-migrant-children>

⁴² https://static1.squarespace.com/static/577646af893fc0b5001fbf21/t/5ef0bb675598594c56fcad77/1592835023114/2020-06_RTI_COVID19_REFUGEEESGR.pdf

Bibliografie

Center on the Developing Child, Harvard University. *Toxic Stress*.

- <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/toxic-stress/>

Center on the Developing Child, Harvard University. *Resilience*.

- <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/resilience/>

Coughlin *et al.*: Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old. ISSA.

Coughlin A.P., K.A. Hansen, D. Heller, R.K. Kaufmann, J. Rothschild Stolberg, and K. Burk Walsh: Step by Step: A Program for Children and Families. Creating Child-Centered Classrooms: 3–5 Years Old. ISSA.

Child-Centered Democratic Classroom (2019). Publication supported by Open Society Foundations and distributed by the International Step by Step Association (ISSA).

Dow, C. (2010). *Young children and movement: the power of creative dance*. Young Children. National Association of Education for Young Children.

- <https://www.naeyc.org/tyc/files/tyc/file/V6N1/Dow2010.pdf>

Diaz, J.O. Prewitt and A. Dayal (2008). *A Sense of Place: A Model for Community-Based Psychosocial Support Programs*. The Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies. Vol. 2008-1.

- https://www.massey.ac.nz/~trauma/issues/2008-1/prewitt_diaz.htm

Fagerholm, K. and R. Verheul (2016). *Safety and Fundamental Rights at Stake for Children on the Move: Call for the EU and European countries to implement a child rights perspective in the reception of migrating children*. ENOC Taskforce Children on the move.

- <https://www.dekinderombudsman.nl/system/files/inline/2016KOM.00%20Safetyandfundamentalrightstakeforchildrenonthemove%20%282%29.pdf>

ISSA/DECET (2011). *Diversity and Social Inclusion: Exploring Competences for Professional Practice for Early Childhood Education and Care*.

- http://www.issa.nl/sites/default/files/Diversity-and-Social-Inclusion_0.pdf

Park, M. and C. Katsiaficas (2019). *Mitigating the Effects of Trauma among Young Children of Immigrants and Refugees: The Role of Early Childhood Programs*. Washington, D.C.: Migration Policy Institute.

- <https://www.migrationpolicy.org/research/mitigating-effects-trauma-youngchildren-immigrants-refugees>.

Park, M., C. Katsiaficas, and M. McHugh (2018). *Responding to the ECEC Needs of Children of Refugees and Asylum Seekers in Europe and North America*. Washington, D.C.: Migration Policy Institute.

- <https://www.migrationpolicy.org/research/responding-ecec-needs-childrenrefugees-asylum-seekers-europe-north-america>

Ratey, J. (2008). *SPARK: The revolutionary new science of exercise and the brain*. New York: Little, Brown.

Refugee Trauma Initiative (2020). *The Impact of COVID-19 on Refugees in Greece. The meanings of spaces in ECEC centres: a literature review*, EDUCAS project, 2019.

- <https://www.issa.nl/content/meanings-spaces-ecec-centres-literature-review>

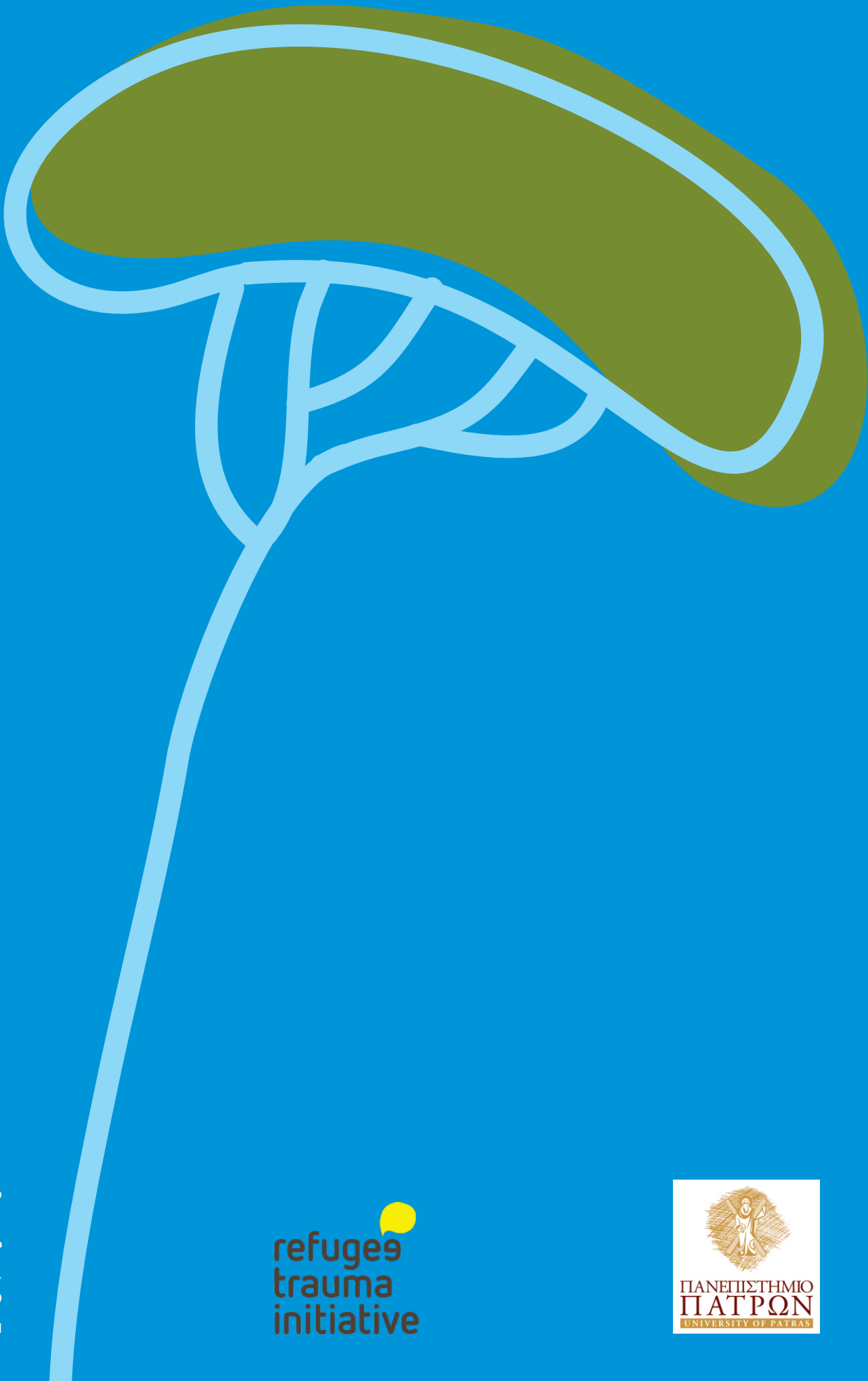
Tankersley, D., S. Brajkovic, S. Handzar, R. Rimkiene, R. Sabaliauskiene, Z. Trikić, and T. Vonta (2010). Putting knowledge into practice: A guidebook for educators on ISSA's Principles of Quality Pedagogy. Netherlands: International Step by Step Association.

Tankersley, D. and M. Ionescu (Coordinator) (2015). Roads to Quality. Strengthening Professionalism in Early Childhood Education and Care Systems. Netherlands: International Step by Step Association.

- https://www.issa.nl/sites/default/files/pdf/Publications/quality/ISSA-Roads_to_Quality.pdf

Trikić, Z. and M. Ionescu (Ed.) (2012). Building Opportunities in Early Childhood from the Start, the Teachers' Guide to Good Practices in Inclusive Early Childhood Services, Roma Education Fund.

- <http://ftp.issa.nl/sites/default/files/AGS%20Good%20Practice%20Guide.pdf>

INTERNATIONAL
STEP by STEP
ASSOCIATION

refugees
trauma
initiative

